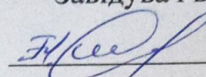

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ
ТА РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

 Ніна РЖЕВСЬКА

« 15 » 06 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

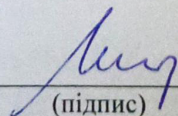
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВР
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, СУСПІЛЬНІ
КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

**Тема: «ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ ІСПАНІЇ У
СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ»**

Виконавець: здобувач вищої освіти 4 курсу, 408 групи, Наливайко Давид

Керівник: доктор політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин,
інформації та регіональних студій Седляр Юлія Олександрівна

Нормоконтролер

(підпис)

Олексій МЕНДРИН
(ПІБ)

КИЇВ 2023

ЗМІСТ

ABSTRACT	5
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІСПАНІЇ.....	11
1.1. Концептуально-методологічні основи формування зовнішньополітичних пріоритетів Іспанії	11
1.2. Історіографія та джерельна база дослідження.....	18
РОЗДІЛ 2. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАПРЯМ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ІСПАНІЇ	25
2.1. Європейські інтеграційні процеси у зовнішній політиці Іспанії.....	25
2.2. Сучасні зовнішньополітичні підходи Іспанії щодо розбудови європейської системи безпеки	33
2.3. Міграційні процеси в Європі і позиція Іспанії	38
2.4. Збройна агресія РФ проти України у зовнішньополітичній стратегії Іспанії ..	43
РОЗДІЛ 3. РЕГІОНАЛЬНІ ВИМІРИ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІСПАНІЇ	49
3.1. Середземноморський напрям у сучасній зовнішній політиці Іспанії	49
3.2. Іberoамериканський вектор зовнішньої політики Іспанії	55
3.3. Близький Схід у сучасній зовнішній політиці Іспанії	58
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

АНОТАЦІЯ

Зовнішньополітичні пріоритети Іспанії у сучасних міжнародних відносинах.

– Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису. Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського)...

Головне місце у роботі відводиться розгляду зв'язків внутрішньої та зовнішньої політики Іспанії у процесі демократизації, зокрема питанням вивчення рівнів зовнішньої політики. Умовно їх можна поділити на національний, регіональний та глобальний. Національний рівень передбачає вивчення взаємозв'язку внутрішньої та зовнішньої політики країни, регіональний – участь Іспанії у міжнародних процесах на регіональному рівні та глобальний – політичне підключення іспанської держави до процесів глобалізації. Іспанська сторона домагається реалізації цього завдання через підвищення свого статусу в міжнародних структурах, проведення в них ініціативної лінії, енергійну участь у міжнародних зусиллях з підтримки миру, просування представників Іспанії на керівні міжнародні пости, зміцнення та розширення політичної та економічної присутності у тих регіонах світу, які входять до зони її пріоритетної уваги (Європа, Середземномор'я, Близький Схід, Латинська Америка). Головним політичним пріоритетом Іспанії залишається Євросоюз.

Розгляд зв'язків внутрішньої та зовнішньої політики Іспанії в процесі демократизації, питань вивчення рівнів зовнішньої політики, дослідження стратегічних завдань, що стояли перед Іспанією, та їх реального втілення у контексті змін, що відбувалися в сучасному світі з кінця 1980-х років (мова йде про початок трансформації біполярної системи світоустрою) до початку 2000-х років, видається науково значущим та актуальним.

Новим напрямом участі Іспанії в політиці Альянсу й ЄС стали її контакти, що активізувалися, з країнами Середземномор'я. Прикладом

цього є Барселонський процес, де Іспанія стала призвідником і активним учасником переговорів з державами регіону. Середземноморська політика Іспанії в ці роки стала відігравати все більш значну роль у Європейському співтоваристві в цілому. Тим самим традиційний середземноморський напрямок зовнішньої політики Іспанії вийшов на міждержавний рівень. Правлячі іспанські кола виступали за те, щоб складні проблеми Середземномор'я розглядалися, зокрема, у контексті питань безпеки як у цьому регіоні, так і в усій Європі.

Ключові слова: Іспанія, міжнародні відносини, зовнішньополітичні пріоритети, зовнішня політика, ЄС, міжнародний порядок.

ABSTRACT

External policy priorities of Spain in modern international relations.

Qualification scientific work on the rights of a manuscript. Thesis for a master in specialty.....

The main focus of the work is given to the consideration of the links between Spain's internal and external policies in the democratization process, in particular the study of the levels of foreign policy. Conditionally, they can be divided into national, regional, and global. The national level involves the study of the relationship between the country's internal and external policies, the regional level involves Spain's participation in international processes at the regional level, and the global level involves the political integration of the Spanish state into globalization processes. The Spanish side seeks to achieve this task by increasing its status in international structures, conducting an initiative line in them, actively participating in international efforts to support peace, promoting representatives of Spain to top international posts, strengthening and expanding political and economic presence in those regions of the world that are of its priority attention (Europe, the Mediterranean, the Middle East, Latin America). The main political priority for Spain remains the European Union. The study of the links between Spain's internal and external policies in the democratization process, the study of the levels of foreign policy, the research of strategic tasks facing Spain, and their actual implementation in the context of changes that occurred in the modern world from the late 1980s (referring to the beginning of the transformation of the bipolar system of world order) to the beginning of the 2000s, seem scientifically significant and relevant.

Spain's contacts with Mediterranean countries became a new direction of its participation in the policies of the Alliance and the EU. An example of this is the Barcelona Process, where Spain became a leader and active participant in negotiations with countries in the region. Spain's Mediterranean policy began to play an increasingly significant role in the European community as a whole during

this time. This traditional Mediterranean direction of Spain's foreign policy thus moved onto the intergovernmental level. The ruling Spanish circles advocated for the consideration of the complex problems of the Mediterranean, particularly in the context of security issues both in the region and throughout Europe.

Keywords: Spain, international relations, foreign policy priorities, foreign policy, EU, international order.

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена підвищенням ролі Іспанії у сучасному світовому порядку та механізмів регіонального співробітництва, посиленням значущості її зовнішньої політики, розширенням співпраці Іспанської держави як у двосторонньому форматі, так і в рамках міжнародних організацій.

Інтерес до «особливого шляху» Іспанії, яка після революційних потрясінь першої половини 20 ст., громадянської війни і диктатури Франко спромоглася за допомогою реформ в політичній, економічній, соціальній і культурній сферах життя стати демократичною країною Заходу, зріс із початком постфранкістського періоду у внутрішній та зовнішній політиці Іспанії. У ці роки відбувається перехід від авторитарної диктатури до політики, що базується на основних принципах демократії. Зокрема, в зовнішньополітичному аспекті цьому періоду відповідають перехід від міжнародної ізоляції до активної участі Іспанії в світових і європейських інститутах, вступ держави в політичні, економічні, соціальні і правові структури Європи і світу.

Не менш важливою є і проблема спадкоємності зовнішньополітичного курсу іспанського уряду і його еволюції у бік більшого прагматизму. Демократизація внутрішньополітичного життя Іспанії після відходу Франко з політичної арени в 1975 р. справила істотний вплив і на її зовнішню політику, відкрила перед нею нові перспективи. Так, з другої половини 1970-х років спостерігається активізація зовнішньополітичної діяльності Іспанії, спрямована на участь у розв'язанні актуальних міжнародних проблем. До кінця 1970-х – початку 1990-х років однією з основних рис іспанської зовнішньої політики стало прагнення її керівництва до більшої збалансованості у зовнішньополітичній лінії, що проявлялося у гармонізації співробітництва як з країнами Європи, Близького Сходу, так і державами

Латинської Америки, які традиційно посідають особливе місце в дипломатії Іспанії.

В умовах стрімкого прискорення глобальних процесів у 21 ст., посилення тенденцій інтеграції та взаємопов'язаності зовнішня політика Іспанії переживає період динамічного розвитку, що проявляється в активізації іспанської дипломатії на двосторонньому і багатосторонньому рівнях.

У сучасних реаліях лейтмотивом міжнародних зусиль Мадриду є підвищення ролі країни при вирішенні європейських та світових питань. Іспанська сторона намагається реалізувати це завдання через підвищення свого статусу в міжнародних структурах, проведення в них ініціативної лінії, енергійну участь у міжнародних зусиллях з підтримки миру, просування представників Іспанії на керівні міжнародні позиції, зміцнення та розширення політичної та економічної присутності у тих регіонах світу, які входять до зони її пріоритетів (Європа, Середземномор'я, Близький Схід, Латинська Америка). Тож у даній роботі розглянемо іспанську модель зовнішньої політики, з'ясуємо основні пріоритети та напрями іспанської зовнішньої політики у регіональних вимірах.

Мета роботи – розкрити концептуальні засади формування зовнішньої політики Іспанії та з'ясувати її сучасні регіонально-політичні виміри, встановити особливості реалізації національних інтересів Іспанії у сучасному глобалізованому світовому порядку на двосторонньому і багатосторонньому рівнях.

Відповідно до сформульованої мети, було визначено такі **завдання** дослідження:

- дослідити концептуальні основи формування зовнішньополітичних пріоритетів Іспанії;
- розглянути історіографію та джерельну базу дослідження;
- розкрити сучасні зовнішньополітичні підходи Іспанії щодо розбудови європейської системи безпеки;

- розглянути міграційні процеси в Європі і позицію Іспанії;
- проаналізувати збройну агресію РФ проти України у зовнішньополітичні стратегії Іспанії;
- визначити особливості реалізації національних інтересів Іспанії на середземноморському напрямку;
- охарактеризувати взаємодію Іспанії з країнами Латинської Америки на міждержавному і багатосторонньому рівнях;
- проаналізувати місце і роль Близького Сходу у системі сучасних зовнішньополітичних пріоритетів Іспанії.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика Іспанії.

Предмет дослідження є зовнішньополітичні пріоритети Іспанії у сучасних міжнародних відносинах.

Методи дослідження. За методологічну основу дослідження зовнішньополітичних пріоритетів Іспанії у сучасних міжнародних відносинах обраний системний підхід, в основі якого розгляд об'єкта як цілісної множини елементів у сукупності відносин і зв'язків між ними, тобто аналіз об'єкта як системи. Серед використаних методів слід виділити: конкретно-історичний; аналіз змін внутрішньополітичної ситуації; аналіз процесу прийняття зовнішньополітичних рішень при розгляді особистісних установок глав держави та їх втілення у дипломатичній активності країни; івент-аналіз та контент-аналіз офіційних документів.

Джерельну базу дослідження становлять офіційні документи та конвенції, які визначають основні напрямки сучасної зовнішньої політики Іспанії, а саме: Договір про співробітництво, укладений в рамках проведення 5-го Ібероамериканського саміту від 15 жовтня 1995 р. [48], Акти міжнародного конгресу від 30 листопада, 1 та 2 грудня 1995 р. [40], Договір про привілеї та імунітети між державою Іспанія та Ібероамериканською спільнотою від 12 лютого 2002 р. [41]. Також представлені документи регіональних організацій, які відображають наявний стан регіонального співробітництва в регіоні та позиції країн в

питаннях політичної та економічної інтеграції. Для більш детального розуміння основних принципів та цілей функціонування та розвитку МЕРКОСУР було проаналізовано Асунсьйонський договір, в якому зазначено основні положення співробітництва у межах структури та вимоги до країн –членів [72].

Матеріали міжнародних конференцій самітів, зустрічей та виступів офіційних осіб.

Апробація отриманих результатів. Окремі теоретичні і практичні аспекти дослідження знайшли своє відображення у виступах на всеукраїнських конференціях із міжнародною участю, зокрема: «Латинська Америка у зовнішній політиці Іспанії» (Матеріали XVI міжнародної науково-технічної конференції «ABIA-2023») [30]; Основні вектори зовнішньої політики Іспанії (XXIII Міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Політ. Сучасні проблеми науки» 2023) [27].

Структура роботи визначена метою і головними завданнями кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури. Загальний обсяг даної роботи – 79 сторінок, з них основний матеріал складає 63 сторінки. Список використаних джерел складається з 77-ми найменувань українською, англійською та іспанською мовами.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІСПАНІЇ

1.1. Концептуально-методологічні основи формування зовнішньополітичних пріоритетів Іспанії

Сучасний етап розвитку людства відрізняється збільшеною взаємодією між державами, які зобов'язані через залученості, в різні глобальні процеси. Виходячи з цього, ми маємо однозначний висновок про те, що держава для забезпечення свого розвитку, — має прагнути до проведення зовнішньополітичного курсу, спрямованого на взаємодію з широким колом міжнародних акторів. Тому будь-яка держава не може існувати ізольовано та відокремлено. У зв'язку з цим особливу значущість набуває необхідність теоретичного осмислення зовнішньої політики сучасної держави й категорії «зовнішня політика» як однієї з основоположних у політичній науці.

Процес формулювання, формування та реалізації іспанської зовнішньої політики України закріплений в основному законі Іспанії — Конституції 1978 р.

До 2008 р. склалася ситуація, коли абсолютна більшість аналітиків із іспанської наукової спільноти [10, с. 269], — «фабрик думки» та представників державних структур стали виступати за доктринальне оформлення основ зовнішньої політики Іспанії з виділенням її пріоритетів, векторів, цілей та засобів. Робота на цьому напрямі тривала протягом багатьох років й завершилася ухваленням двох базових документів:

- Закон «Про діяльність та міжнародну службу держави» (підписаний королем Іспанії Х. Карлосом II 25 березня 2014 р.);

- Стратегія зовнішніх дій (затверджена на засіданні Ради міністрів Іспанії 26 грудня 2014 р., включає власне Стратегію зовнішньополітичної діяльності та План дій у зовнішній політиці) [10, с. 270].

У цих документах відображено основні вектори зовнішньої політики Іспанії, обґрунтовано їхню важливість для неї. Зокрема, у Стратегії зовнішніх дій сьомий розділ присвячено саме територіальному виміру іспанської політики, у ньому виділяються підрозділи «Європа», «Середземномор'я та Близький Схід», «Латинська Америка та Карибський басейн», «Трансатлантичні відносини», «Країни Африки на південь від Сахари» та «Азіатсько Тихоокеанський регіон».

У суспільстві й у історії цивілізації політика держави впливає на всі сторони життя та має різні напрями діяльності політик держави. Зовнішня політика держави – це діяльність держави у системі міжнародних відносин під впливом різних факторів при взаємодії з іншими акторами (суб'єктами) політичної діяльності – державами, їх спілками й блоками, зарубіжними громадськими об'єднаннями, всесвітніми та регіональними міжнародними організаціями [75, с. 5].

Як відзначають вітчизняні дослідники, то у змістовному плані політика держави, й внутрішня, й зовнішня поєднує: управління, стратегію й затвержені дії, створені задля досягнення цілей. Політика проявляється через діяльність установ та інститутів державної влади, науки, політичної ідеології [13, с. 37], що включає розробку завдань внутрішньої та зовнішньої політики.

В ракурсі даного питання, варто зазначити, що у політичній науці наводиться різницю між поняттями «міжнародні відносини» й «зовнішня політика». Міжнародні відносини ж розглядаються як найбільш масштабне поняття, що містить в себе політичні та інші зв'язки між суб'єктами міжнародних відносин. Через різні методи (івент-аналіз, контент-аналіз, порівняння) експерти проводять аналіз введення зовнішньої політики держав. Зовнішня політика є одним з головних питань у галузі міжнародних

відносин та політології. У кожній країні зовнішня політика перебуває у взаємодії зі своїми індивідуальним середовищем [19, с. 65]. В даній взаємодії відіграють свою роль мета потенціалу, механізми, інструменти та стиль ведення міжнародної політики, тактики, апарат зовнішньої політики, а також рішення, ініціативи та наслідки зовнішньої політики.

У будь-якій політичній системі, головним центром політичної структури в процесі прийняття рішень є зовнішня політика. Її завдання полягають у визначенні та ідентифікації пріоритетів, їх реалізації, збереженні незалежності та цілісності держави. У область її завдань входить забезпечення комерційних, економічних та військових потреб, а також забезпечення міжнародного престижу. Остання відповідальність зовнішньої політики полягає у сприянні могутності країни в економічній, політичній та військовій мобілізації держави [73, с. 20].

Слід зазначити, що зовнішня політика здійснюється в інших суспільних умовах, ніж внутрішня. Міжнародне суспільство має свою індивідуальну децентралізовану систему, складовими елементами якої є окремі держави [7, с. 6]. Політичні дії на міжнародній арені беруть основу від нормативних актів, які підпорядковуються окремим особливостям цієї структури, але в даному випадку ми не забуваємо про загальну діяльність держав та їх співробітництво. Для реалізації своїх національних інтересів держава проводить зовнішню політику. Це діяльність держав та інших політичних інститутів суспільства, покликаних здійснювати свої інтереси та потреби на світовій арені. Зовнішня політика є продовженням внутрішньої [11, с. 12]. Вона тісно пов'язана з економічним укладом, державним та громадським ладом й відображає їх на міжнародній арені.

Варто відзначити, що основною метою зовнішньої політики— забезпечення сприятливих умов для реалізації інтересів тієї чи іншої держави, забезпечення внутрішньої безпеки та благополуччя громадян, недопущення нової війни. На основі зовнішньополітичної діяльності країн ґрунтуються певні міжнародні відносини, тобто сукупність політичних,

економічних, культурних, військових, правових та інших зв'язків, а також формуються взаємовідносини між державами, народами, політичними, економічними, науковими, релігійними, культурними організаціями та установами [19, с. 43].

Також варто зазначити, що сьогодні виокремлюють форми історично-традиційного здійснення зовнішньої політики держави:

- стан дипломатичних відносин у відповідних формах – високий рівень, зниження рівня, призупинення, розрив, оголошення війни;
- відкриття представництв держави при міжнародних організаціях чи членство у них;
- співробітництво з дружніми державами, закордонними громадськими рухами, об'єднаннями та організаціями;
- здійснення та підтримання на різних рівнях епізодичних та регулярних контактів з представниками держав, міжнародних громадських організацій [19, с. 27].

Іспанія – сучасна європейська країна, що визначає низку якостей, спільних з іншими європейськими країнами, зокрема, у сфері формування та реалізації єдиної політики, що проводиться Євросоюзом [34, с. 74]. Разом з тим через своє географічне положення Іспанія відіграє особливу роль як «буферної зони» або посередника:

- будучи мостом між Європою та Африкою, відіграє особливу роль у середземноморському регіоні, наприклад, у вибудовуванні відносин між ЄС та Марокко й Туреччиною;
- на основі єдиного історико-культурного минулого має необхідні інструменти для просування своїх інтересів у Латинській Америці;
- будучи атлантичною країною, Іспанія є стратегічно важливим об'єктом міжнародної арени [64, с. 4].

Варто відзначити, що Іспанія вступала у 20 ст. як другорозрядна європейська держава [45, с. 112]. У результаті іспано-американської війни 1898 р. вона втратила свої останні володіння: Кубу, Пуерто-Ріко, Філіппіни

та Гуам, а наступного року продала Німеччині Каролінські та Маріанські острови. Під владою Мадрида залишилася материкова Іспанія, Балеарські та Канарські острови, а також невеликі території в Африці (Сеута, Мелілья, Західна Сахара та територія сучасної Екваторіальної Гвінеї) [45, с. 48]. 1898 р. викликав переорієнтацію у зовнішній політиці Іспанії. Якщо раніше її основним «центром тяжіння» були заморські володіння, то тепер він змістився в район Гібралтарської протоки, на Канарську вісь – Балеарські острови, в африканські володіння Іспанії.

Основні особливості зовнішньої політики Іспанії початку 20 ст. були успадковані від попереднього сторіччя. До них слід віднести зовнішньополітичну слабкість, міністерську нестабільність й тісніші стосунки з Великобританією та Францією. Проте, на той момент, правлінню Альфонсо 13 була властива активізація зовнішньополітичної діяльності у дусі «відродження» країни, що стало новою рисою іспанської дипломатії [67, с. 43].

Традиційно пріоритетними для Іспанії залишалися дипломатичні відносини з Францією та Великою Британією. На початку 20 ст. Париж та Лондон намагалися розв'язати марокканську проблему, яка також була актуальною для Мадрида [52, с. 21].

У найбільшій міжнародній події першої третини 20 ст. – Першої світової війни – Іспанія не брала участі. Історичне коріння іспанського нейтралітету сягає 19 в., протягом якого Мадрид намагався уникати залученості до військових союзів, що війн, що коїлися з іншими державами Європи та не брали участь у найбільших європейських конфліктах на той час. У роки Першої світової війни Мадрид зберігав дипломатичні відносини з державами, залученими до конфлікту, проводив активну гуманітарну кампанію, брав участь у переговорах щодо обміну військовополоненими.

Як ми вже зазначали, пріоритетні напрями зовнішньої політики країни, а також конкретні кроки для реалізації запланованого курсу закріплюються у «Стратегії зовнішньополітичної діяльності», останній

документ було ухвалено наприкінці 2014 р., — у ньому докладно викладено цілі, завдання, а також функціональні та територіальні пріоритети Іспанії на чинний період.

Важливі властивості зовнішньої політики Іспанії:

- є невід’ємною складовою державної політики; детермінує дії держави у внутрішній політиці;
- є продовженням та доповненням внутрішньої політики;

В рамках даного питання, слід зазначити, що основні актори (суб’єкти) зовнішньої політики:

- держава у різноманітті органів державної влади, державних політичних інститутів, політичних діячів та керівників держави;
- неурядові організації у різноманітті діяльності громадських об’єднань, неполітичних об’єднань та спілок (асоціацій) [31, с. 130].

Сутність та зміст зовнішньої політики Іспанії визначається її цілями й засобами їх досягнення.

На нашу думку, у політиці та у зовнішній політиці держав та інститутів громадянського суспільства є обов’язкове дотримання ідеалів культури суспільства, що є сьогодні обґрунтованим у дослідженні проблем філософії, а також безумовно забезпечувати права та свободи людини.

Іспанії у 20 ст. довелося пройти складний шлях, перш ніж вона стала сучасною демократичною та успішною країною. Це обумовлено передусім громадянською війною 1936–1939 рр. та її підсумками, а також труднощами на шляху при переході від франкізму до демократії та низкою причин, як соціально-політичного, так і економічного характеру.

З другої половини 70-х років спостерігається активізація зовнішньополітичної діяльності Іспанії, що отримала можливість у пост франкістський період брати активну участь у розв’язанні актуальних міжнародних проблем.

Формування основних контурів її сучасної зовнішньої політики довелося на період перебування при владі в країні парламентських кабінетів, які послідовно змінювали один одного. Йдеться про діяльність:

- Союзу демократичного центру на чолі з його лідерами Адольфо Суаресом та Леопольдо Кальво Сотело;
- Іспанської соціалістичної робочої партії очолюваної Феліпе Гонсалесом;
- Народної партії на чолі з Хосе Марія Аснаром [43, с. 75].

Внаслідок ефективної діяльності цих урядів підвищилася роль та авторитет Іспанії у світі. Вона стала економічно та політично розвиненою демократичною державою, яка проводить загалом послідовний зовнішньополітичний курс.

Такі зміни призвели до того, що основний закон Іспанії є базисом конституційно-правового механізму здійснення зовнішньої політики й включає в себе, принаймні, організаційну, регулятивну та функціональну складові. Всупереч на їх тісний взаємозв'язок, згадані вище елементи даного поняття, виступають одночасно і як відносно самостійні його частини і як орган правового механізму здійснення зовнішньої політики, оскільки без системи організаційних інститутів неможливо говорити про втілення в життя зовнішньополітичного курсу країни [55, с. 78].

Необхідно відзначити, що в Іспанії довгий час не було спеціального законодавчого акту, присвяченого зовнішній політиці, тому відбувалося дублювання зовнішньополітичних функцій між державними органами [68, с. 81]. Ця проблема набула особливого значення в період глобалізації інтересів іспанської зовнішньої політики у 2000-х роках. Оскільки зовнішньополітичні реалії вимагали розширення організаційної складової конституційно-правового механізму, особливого значення набула чітка регламентація прав та обов'язків учасників зовнішньополітичного процесу.

Тому, спроби створити Стратегію зовнішньої політики вже робилися іспанським урядом раніше. Зокрема, в 2000 р. було розроблено

Стратегічний план дій у зовнішній політиці, проте він так і не був втілений у життя у зв'язку зі змінами зовнішньополітичних орієнтирів Хосе Аснара.

У середині 2000-х, протягом першої та другої легіслатур Хосе Луїса Родригеса Сапатеро, зовнішньополітичними службами за консультативного сприяння науково-дослідних організацій була підготовлена доповідь про необхідність проведення інтегральної зовнішньополітичної реформи.

Після прийняття основних законодавчих документів у галузі зовнішньої політики у 2010-2014 роках, перед кабінетом Маріано Рахоя постало завдання розробки плану дій на середньострокову перспективу. З цією метою Міністерством закордонних справ було залучено найбільший науково-дослідний центр країни – Королівський інститут Елькано. Головним завданням дослідників Елькано залишалося визначення основних координат в іспанській зовнішній політиці.

В рамках сьогодення, іспанський науковець Оскар Гарсія відзначає, що модернізація цілісної іспанської системи важлива й, що такі зміни необхідні в традиційних суспільствах, чії звичаї та способи мислення були перешкодою для економічного та соціального розвитку, а також потенційною небезпекою для стабільності та стратегічних цілей [49, с. 29].

1.2. Історіографія та джерельна база дослідження

У світовій науковій спільноті є солідна традиція вивчення історії та зовнішньої політики Іспанії. Велике значення для дослідження проблеми спадкоємності та новизни в осмисленні зовнішньої політики країни має спадщина школи зовнішньополітичних досліджень Мадридського університету Комплутенсе.

З проблем зовнішньої політики Іспанії, її спрямованості, цілей та пріоритетів за останні десятиліття опубліковано низку серйозних досліджень іспанських та інших закордонних авторів. Більшість із них дотримується концепції про збереження континенту в іспанській зовнішній

політиці в 1976 - 2004 рр., незважаючи на плавну зміну режиму, що відбувалася в ці роки.

Наприклад, з питань історії та зовнішньої політики країни, варто відзначити таких учених, як: Х.М. Армеро, Р. Бассольс, А. Віньяс, І. Гонсалес, Х.А. Ітур'яга де Барберан, Р. Котарело, Х.А. Мартінес, Р. Меса, Х. Руперес, А. Сото, Л. Х.Ф. Тесанос, Х.М. Торрес-Кордеро, Х. Тусель, І. Хіменес. Окремо в іспанській науковій літературі виокремлюють таких дослідників, як: В. Прего, А. Лобо, Ф. Мората, Е. Леваггі Мендоза, як чітко окреслили вісі зовнішньої політики Іспанії.

Необхідно також згадати новітні дослідження з питань зовнішньої політики Іспанії таких іспанських авторів, як: Х.М. Марін, С. Молінеро, Х.К. Перейра, С. Ареналь, П. Гонсалес Міньо.

Традиційно важливе значення в іспанській політичній історії та становленні зовнішньої політики займає вивчення таких явищ, як авторитаризм та демократія, цей напрямок представлений у колективній праці авторів під назвою «Історія сучасної Іспанії: 1939-1996 рр. Авторитаризм і демократія», виданому в Мадриді 1998 р. під редакцією М. Х. Гонсалеса, Х.Д. Тихона, Д.Ф. Наваррете [35, с. 735].

Ще одна цікава робота, присвячена політичній історії Іспанії: «Історія переходу та консолідації демократії в Іспанії (1975—1986 рр.)», побачила світ у Мадриді в 1996 р. під редакцією А.С. Кармона, Х.М. Марина [35, с.736].

Політичній історії та становленню зовнішньої політики Іспанії присвячено також ряд робіт таких іспанських авторів, як М. Алькантара та А. Мартіноса [5, с. 98], а про зовнішньополітичну діяльність кабінету Ф. Гонсалеса розповідається в книзі П. Престона [5, с. 99].

Періоду правління кабінету Хосе Аснара з 1996 по 2000 роки присвячена колективна монографія іспанських істориків, видана під редакцією Х. Туселля, а про двадцять п'ять років правління Хуана Карлоса І оповідається в книзі Королівської академії історії [5, с. 99].

Форматування зовнішньої політики та політичної історії Іспанії присвячена також робота Х.М. Марина, К. Молінеро та П. Єсаса, видана в Мадриді в 2001 р. Та переведено у 2019 році з оновленими стратегічними аспектами зовнішньої політики держави. Значну увагу міжнародних науковців привернула робота, яка присвячена 10 рокам правління партії Partido Socialista Obrero Español в Іспанії (1982-1992) таких дослідників, як А. Герри та Х.Ф. Тесаноса [33, с. 11].

Великий інтерес представляє колективна праця іспанських учених із зовнішньої політики країни, що охоплює період 1800-2003 років та складена за редакцією професора Університету Комплутенсе (Мадрид) Х.К. Перейри «Зовнішня політика Іспанії (1800–2003 рр.)» [33, с. 17].

Важливе значення у вивченні міжнародних відносин іспано-американських відносин у період від Франсіско Франко до Феліпе Гонсалеса має книга відомого іспанського історика А. Віньяса, яка побачила світ у Барселоні в 2003 р. Назва книги дуже незвичайна — «У лапах орла» [15, с. 32]. У цій монографії у світлі останніх подій, пов'язаних з війною в Іраку та ставленням до них керівництва Іспанії, проводиться аналіз іспано-американського співробітництва з моменту його початку (підписання Мадридських пактів 1953 р.) й до етапу, коли ці відносини вже в роки правління Partido Socialista Obrero Español вийшли до рівня рівноправного партнерства.

Багатопланове дослідження, присвячене сучасній історії міжнародних відносин під назвою «Історія сучасного світу (1945-2005)» за редакцією Х.М. Аскона побачила світ у Мадриді 2005 р. [46, с. 36]. У цій праці розглядається сфера соціополітики, економіки та міжнародних відносин. Ціла низка розділів книги присвячена визначенню ролі та місця Іспанії в сучасному світі.

Особливу групу робіт, що розглядають тему загострення проблеми міжнародного тероризму, представляють книги, видані після 2001 р. Одна з таких робіт опублікована під патронажем Міністерства оборони Іспанії та

має назву «Міжнародні організації та боротьба проти тероризму». Це колективна праця таких авторів як М.Г. Сьєрро, К.С. Сомолінос [46, с. 57]. Ще одна книга, видана під патронажем Міністерства оборони Іспанії, присвячена співпраці Іспанії та Сполучених Штатів у період з 1953 по 2020 роки [1, с. 304].

У постфранкістський період було знято практично всі бар'єри, що блокують спроби критичного погляду на завдання та інструменти зовнішньої політики. Завдяки цьому новим для Іспанії явищем стало формування аналітичних центрів (think tanks) — різноманітних інститутів, фондів та дослідницьких центрів, які займаються аналізом актуальної соціально-економічної та політичної проблематики, включаючи питання міжнародної політики, та формулюють рекомендації урядовим відомствам. Таким чином, доктринальна основа та організаційна сторона зовнішньополітичного арсеналу Мадрида складалася паралельно. Однак необхідно констатувати, що за кількістю установ, здатних кваліфіковано та багатоваріантно аналізувати події, що відбуваються в системі міжнародних відносин, Іспанія відстає від передових держав [15, с. 31].

Проте окремі іспанські дослідницькі центри своїми розробками зробили значний внесок у осмислення національних інтересів та отримали міжнародне визнання. В останні роки іспанські «фабрики думки» отримали серйозний поштовх до розвитку своєї дослідницької діяльності та поступово зміцнюють свої позиції як у політичній та економічній, так і в міжнародній сферах [4, с. 260].

Найбільшим й найбільш значущим аналітичним центром Іспанії є Королівський інститут Елькано (Real Instituto Elcano), діяльність якого спрямована на просування позитивного образу Іспанії за кордоном. Цей аналітичний центр спеціалізується на міжнародних відносинах та зовнішній політиці Іспанії та просуває на міжнародній арені принципи миру, солідарності та співробітництва, поваги до прав людини, демократії та взаєморозуміння між державою та регіонами.

Відмінною особливістю даного аналітичного центру є окремі дослідження ролі регіонів у міжнародних відносинах. Але варто зауважити, що концепція «Європа регіонів» не розглядається в жодному з досліджень.

Таким чином, цей аналітичний центр не надає серйозного значення третьому рівню управління в Європейському Союзі, залишаючи за державами головну роль у міжнародних відносинах. Про це свідчить організований 2021 р. дослідницький проєкт для стратегічного аналізу різних параметрів зовнішньої політики Іспанії. В одному з останніх досліджень йдеться про те, що нині основними дійовими особами у міжнародних відносинах є великі держави, і ця тенденція згодом лише посилюватиметься. Особливий акцент робиться на тому, що ні регіони, ні міжнародні інституції не мають такого глобального впливу як держави. Основні держави-члени Європейського союзу не передають своїх зовнішньополітичних повноважень ЄС, проводячи свою власну зовнішню політику, у Раді безпеки держави також надають вирішальний вплив на прийняття рішень. Визнаючи той факт, що міжнародні інститути і міжнародне право продовжують розширюватися, дослідники інституту Елькано зазначають, що багато важливих міжнародних питань залежить від найвпливовіших держав [9, с. 390]. Також, про зовнішню діяльність автономних спільнот відзначається, що вона повинна формуватися в рамках зовнішньої політики держави та співвідноситися з основним зовнішньополітичним курсом Іспанії так, як це відбувається у Баварії чи Фландрії. Основною необхідністю, на думку даного аналітичного центру, є можливість координувати всі численні зовнішньополітичні прерогативи автономних спільнот, зазначені у їхніх статутах. Перефразувавши Ортега-і-Гассета, дослідники говорять про те, що якщо раніше Іспанія була проблемою, а Європа – рішенням, то тепер основні проблеми перебувають над Іспанії й Іспанії необхідно стати частиною їх вирішення.

Багатопланове дослідження, присвячене сучасній історії міжнародних відносин під назвою «Історія сучасного світу (1945-2005)» за редакцією

Х.М. Аскона побачила світ у Мадриді 2005 р. У цій праці розглядається сфера соціополітики, економіки та міжнародних відносин. Ціла низка розділів книги присвячена визначенню ролі та місця Іспанії в сучасному світі.

Українськими науковцями питання дослідження зовнішньої політики Іспанії також постає в актуальному ракурсі. Серед вітчизняних дослідників та науковців варто виокремити: І.В. Данилевича, В.П. Євстигнєєва, Ю.В. Коцья, А.А. Красикова, С.П. Пожарську, Л.В. Пономарьову, Ю.О. Седяра, М. Симчера, М. Мальського.

Окремо заслуговує на визнання монографія української дослідниці К.О. Федорова «Зовнішня політика Іспанії на початку 21 століття», в якій присвячена комплексному, системному аналізу особливостей реалізації зовнішньої політики Іспанії на сучасному етапі. Всебічно розкрито вплив євроінтеграційних та глобалізаційних процесів на сучасний розвиток іспанських геополітичних інтересів [33].

Сьогодні, най актуальнішим та найважливішим джерелом у визначенні зовнішньої політики Іспанії є «Foreign action strategy 2021-2024» [56], який на своїх сторінках максимально розкриває стратегічний підхід до усіх горизонтів розвитку іспанської зовнішньої політики.

Отже, категорію «зовнішня політика» можна визначити як механізм регуляції міждержавних відносин, що реалізується різними засобами та інструментами. Цей набір залежить від ступеня суверенності тієї чи іншої держави, що нерозривно пов'язано з основними тенденціями глобального розвитку (глобалізацією, формуванням наднаціональних структур, становленням багатопольярного світу, посиленням ТНК). Зовнішня політика Іспанії ґрунтується на традиційній лінії зовнішньої політики, що користується підтримкою більшості політичних сил країни, яку прийнято називати консенсусом з основних питань зовнішньої політики.

З урахуванням все більш складного і багатовимірного характеру сучасних міжнародних відносин, Іспанія прагне постати в якості активного

члена міжнародного співтовариства, одночасно зміцнюючи традиційні зовнішньополітичні зв'язки й розширюючи сферу своїх геополітичних інтересів, усвідомленням взаємозалежності внутрішньої та зовнішньої політики, тобто залежності внутрішнього добробуту нації від зміцнення економіко-культурних позицій Іспанії у світі. Наша загальнотеоретична основа дослідження ґрунтується на системному підході до аналізу зовнішньої політики Іспанії. Вона ґрунтується на наукових монографіях та працях іспаністів, матеріалах наукових конференцій, присвячених міжнародній політиці аналізованого періоду, працях закордонних учених. Роботи дослідників вітчизняних та провідних світових шкіл науки мають найважливіше значення для вивчення ролі та місця Іспанії у світі, довгострокових тенденцій світового розвитку, еволюції структури та закономірностей світо політичного розвитку.

РОЗДІЛ 2

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАПРЯМ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ІСПАНІЇ

2.1. Європейські інтеграційні процеси у зовнішній політиці Іспанії

Розширення Євросоюзу об'єктивно призвело до зміни конфігурації об'єднання та його кількісних показників. Населення досягло майже пів мільярда людей, різко збільшився сукупний ВВП, набагато зросла сумарна військова міць.

З'явилася підстава розглядати Союз як ще один центр впливу у світі першорядного значення, — як надсильна спілка держав з перспективою перетворення на єдину супердержаву. А тим часом за повсякденністю економічних, торгових, фінансових, митних, демографічних, екологічних та інших справ проглядається феномен регіоналістських, автономістських устремлінь [57, с. 27].

Сучасні тенденції в європейських країнах, як слушно вважають багато дослідників, є реакцією національних меншин на процеси європейської інтеграції, глобалізації Євросоюзу. Європейський вектор в іспанській політиці є ключовим, що підтверджується даними Королівського інституту Елькано, згідно з якими на 2022 р. на європейські країни припадає 61,1% усієї іспанської економічної, військово-політичної та соціокультурної присутності у світі (для порівняння частка країн Латинської Америки – 13,6 %, Північної Америки – 8,4 %, Близького Сходу та країн Магрибу – 7,2 %, Азіатсько Тихоокеанського регіону – 7%, Африки на південь від Сахари – 2,7 %) [57, с. 32].

У даному рейтингу враховуються сумарні показники експорту та імпорту енергоресурсів, усіх видів товарів та послуг, інвестицій, присутності збройних сил та військової техніки Іспанії на території інших країн, дані про міграцію, масштаби співпраці у сферах культури, туризму,

спорту, інформаційного, технологічного, наукового та освітнього обміну, про участь Іспанії у програмах регіонального розвитку [32, с. 67].

Європейський вектор реалізується через участь Іспанії у роботі установ у складі Європейського союзу, націленого на консолідацію стабільної та єдиної демократичної Європи, наділеної власним голосом на міжнародній арені.

Для Іспанії європейська інтеграція має виняткове значення, виступає наріжним каменем її зовнішньої політики та гарантією забезпечення безпеки її громадян. Іспанія віддає перевагу Євросоюзу як платформі для інтеграції у глобальний світ.

Феномен «нового регіоналізму», об'єднав глобальний і регіональний рівні взаємодії, способи становлення регіону і якості самостійних акторів політичних рядів. Світова практика підтверджує, що розвиток сучасного інституту кооперації спирається не тільки на між судове співробітництво: велика доля взаємодій приходить на рівень субнаціональних регіонів як самостійних суб'єктів у рамках партнерства.

Таким чином, регіональне співробітництво нового покоління подає у фокус двох значущих вимірювань у взаємодії — трансрегіоналізм, як процес інституціоналізації співробітництва між регіональними об'єднаннями та державами різних регіонів світу та парадипломатії регіонів, це є суб'єктно-територіальна участь у зовнішньополітичній діяльності [72, с. 2].

Процес вступу Іспанії до Європейської Спільноти складає декілька етапів:

- Перший етап – 1976-1977 рр. розпочалися переговори між ЄС та новим урядом Іспанії щодо «європейських» перспектив Королівства. Іспанія отримала «добро» на подання заявки.
- Другий етап – 1977-1982 рр. Іспанія подала офіційну заявку на вступ до Спільноти. У цей же період було прийнято нову Конституцію Королівства та оновлено механізм імплементації міжнародно-правових норм.

- Третій етап —1982-1985 рр. велися переговори уряду Іспанії з лідерами країн Спільноти та європейськими інститутами щодо умов входження Іспанії до ЄС. Зрештою, уряду Іспанії вдалося переконати Брюссель надати шестирічний перехідний період для промислової продукції, семирічний період – для сільськогосподарської продукції, щодо овочів – 10-річний.

- Четвертий етап — 1985 р. Завершилися переговори про входження Іспанії до ЄС й підписано необхідні документи. 8 травня 1985 року Європарламентом було прийнято спеціальну резолюцію, яка схвалює підписання «Договору про входження до ЄС Іспанії» [33, с. 6].

31 травня 1985 року Єврокомісія дала позитивний висновок щодо входження до Спільноти Іспанії та Португалії.

12 червня 1985 року відбулося підписання Договору про приєднання Іспанії та Португалії до European Economic Community та European Atomic Energy Community.

У 2023 р. в Іспанія відзначити восьми річчя з моменту підписання Договору про приєднання Іспанії до Європейського союзу, якого досяг голова іспанського уряду А. Суарес. У червні 1991 р. Іспанія приєдналася до Шенгенської угоди, у грудні 1995 р., головуючи в Євросоюзі, домоглася затвердження єдиної європейської валюти «євро», ставши одним із її засновників.

Іспанія неодноразово головувала в Європейській раді: двічі під час роботи Ф. Гонсалеса (1989 та 1995 рр.), третій – у 2002 р. за Х. М. Аснара та четвертий – у 2010 р. за Х. Л. Р. Сапатеро, використовуючи цей пост для посилення політичної та економічної інтеграції всередині Євросоюзу та використання його механізмів для просування іспанських інтересів у світі.

Європейським парламентом тричі керували іспанські представники:

- Е. Барон (1989 – 1992 рр.), Х. М. Гіл-Роблес (1997 – 1999 рр.) та Ж. Боррель (2004 – 2007 рр.);

- з 1999 р. протягом десятиліття Верховним представником із Загальної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС (CFSP) був представник Іспанії Х. Солана;
- у складі Європейської комісії працювали іспанці М. Ореха, П. Солбес, Л. де Паласіо, А. Матутес, М. Марін, Х. Альмунія та – з 1 листопада 2014 р. – М. Аріас Каньете [18, с. 394].

Про важливість європейського вектора для іспанської політики свідчить і той факт, що Ж. Боррель, який раніше керував Європейським парламентом у червні 2018 р., був призначений іспанським міністром закордонних справ.

Іспанія історично грала й продовжує грати активну роль у будівництві європейського проєкту, беручи участь у переговорах за договорами Конституційного договору (2004 рік), Ніцци (2001), Амстердама (1997), що не відбувся і Лісабонського (2009 рік), — регулярно вносить на розгляд і підтримує регіон у таких галузях як:

- політика громадянства;
- політика згуртованості;
- підтримка культурного та мовного розмаїття в європейських країнах;
- співробітництво по лінії правоохоронних та судових органів;
- боротьба з тероризмом [17, с. 127].

Також виступає у ролі посередника та представника Євросоюзу у питаннях, пов'язаних з реалізацією європейської політики, орієнтованої на Латинську Америку та південний берег Середземного моря.

Європейський вектор був і залишається провідним у зовнішній політиці Іспанії через те, що Європейський Союз сприймається її урядом як природна основа її політичного та економічного розвитку.

Проте, 21 ст. ознаменувався виділенням та інтенсифікацією зовнішніх зв'язків Іспанії в рамках ще кількох зовнішньополітичних векторів, серед яких дещо менш значущими, ніж європейський, які мають однакове

значення в порівнянні один з одним, - північноамериканський та латиноамериканський вектори.

Варто зазначити, що зовнішньополітичні пріоритети є найбільш важливими з довгострокових інтересів, що реалізуються за допомогою взаємодії з іншими міжнародними суб'єктами в рамках зовнішньополітичного курсу країни [53, с. 3]. Ці пріоритети визначаються державою та уповноваженими інститутами з урахуванням інтересів інших гравців на політичній арені: політичних блоків, некомерційних організацій, ТНК. Важливу роль у визначенні та реалізації пріоритетів зовнішньої політики також відіграє громадська думка: так, неприйняття громадськістю політики Іспанії в Іраку призвело до поразки Народної партії на виборах 2004 р. [8, с. 95].

Пріоритетні напрями зовнішньої політики країни, а також конкретні кроки для реалізації запланованого курсу закріплюються у «Стратегії зовнішньополітичної діяльності». Останні правки було ухвалено з розрахунком 2021-2024, — у ньому докладно викладено цілі, завдання, а також функціональні та територіальні пріоритети Іспанії на чинний період.

Основні функціональні пріоритети Іспанії диктуються, з одного боку, членством у міжнародних наддержавних організаціях (загальна зовнішня політика та безпекова політика Європейського союзу, цілі сталого розвитку ООН), з іншого – особливостями позиції країни, як «регіональної держави» (збільшення частки участі в процесі європейської інтеграції, зміцнення ібероамериканської спільноти націй) та фінансово-економічною ситуацією всередині країни (захист та просування економічних інтересів Іспанії за кордоном).

Перелічені пріоритети демонструють розуміння іспанським урядом необхідності «багатовекторної зовнішньої політики», що ґрунтується на сукупності різних факторів та дій безлічі акторів на міжнародній арені [63, с. 96]. Довгий час, Іспанія не змогла повністю розкрити свій політичний та

соціально-економічний потенціал й змушена вести роботу відразу на кількох глобальних напрямках:

- військовому, розвиваючи так званий атлантичний напрямок (США, НАТО);
- політичному, намагаючись увійти до низки країн, що становлять ядро Європейського союзу, а також стати лідером Середземноморського регіону;
- економічному, знизивши свою енергетичну залежність від зовнішніх партнерів, а також допомагаючи іспанським ТНК та банкам закріпитися на міжнародних ринках, особливо Латинської Америки, що викликає активний інтерес Китаю [59, с. 63].

Дані напрямки зумовлюють територіальні пріоритети зовнішньої політики Іспанії, також перелічені у «Стратегії 2021-2024 рр.»: європейський, середземноморський, латиноамериканський та трансатлантичний.

У своїй промові на інавгурації голова іспанського уряду (2004–2008) детально описав зовнішньополітичну стратегію країни, засновану на європейському векторі та «м'якій силі», — даний підхід лишається актуальним й сьогодні.

У своїй програмі Х. Р. Сапатеро оголосив про повернення Іспанії на позиції регіональної держави, орієнтованої на інтеграцію в ЄС, і, отже, не бере на себе нездійсненні для неї зобов'язання [38, с. 223].

В силу свого економіко-географічного положення пріоритетним напрямком Іспанії є посилення впливу на внутрішньоєвропейському ринку, зокрема створення осі Берлін – Париж – Мадрид, що підтверджується активними діями країни щодо посилення інтеграційних процесів. Збільшенню значущості Іспанії на європейській арені також сприяли перемога Брекзиту та нова політична криза в Італії через відставку уряду після провалу референдуму щодо конституційної реформи, на додаток до невизначеності, викликані обранням Дональда Трампа Президентом Сполучених Штатів Америки.

У новій європейській реальності Мадрид може стати надійним партнером Німеччини, враховуючи той факт, що іспанське суспільство продовжує підтримувати ідеї європеїзму та євро, незважаючи на економічні проблеми та високий приплив іммігрантів [14, с. 223].

У контексті зв'язку зовнішньої політики з внутрішньою варто звернутися до проблеми каталонського сепаратизму, що звернула на себе світову спільноту. Взаємозв'язок між проголошеним Барселеною «здобуттям суверенітету» та позицією Іспанії в ЄС можна простежити з 11 вересня 2012 р., коли, в умовах кризи євро, каталонські лідери провели демонстрацію під девізом «Каталонія тепер європейська держава», що започаткувало так зване «каталон» [8, с.101]. Початкова політична відповідь Брюсселя не була однозначною у зв'язку з переговорами про референдум у Шотландії; попри те, що референдум цієї території був законним та узгодженим із Лондоном, була негласно затверджена політика невтручання.

Однак неодноразові звернення уряду Іспанії про внесення ясності до позиції ЄС, а також заяви Артура Маса щодо можливості одностороннього виходу змусили Єврокомісію виступити на підтримку позиції Мадрида, визначивши це питання як «внутрішнє» [63, с. 96]. Прийнятий Брюсселем шлях розв'язання проблеми є показовим для оцінки політичного потенціалу Іспанії в рамках ЄС; 2018 року представники чотирьох країн ЄС (Німеччина, Іспанія, Франція та Італія) зустрілися у Версалі для обговорення майбутнього проєкту євроінтеграції. Присутність на зустрічі Іспанії після тривалого віддалення від ключових позицій була сприйнята аналітиками як пропозиція повернення Мадрида в лави Європи. Цікавим також є той факт, що Іспанії було надано право вето у відносинах ЄС – Гібралтар.

У руслі середземноморської політики Іспанії традиційно виділяються країни Магриба, зокрема Марокко. Відносини між Мадридом й Рабатом традиційно характеризуються як складні [16, с. 142]: географічна близькість, велика марокканська спільнота в Іспанії (понад 800 тис. осіб), іспанський протекторат над Північним Марокко та пов'язані з ним

територіальні претензії. Проте дані особливості означають, що існують причини для співпраці, і Рабат є одним із ключових суб'єктів зовнішньої політики іспанської держави (у тому числі в рамках Барселонського процесу та іспано-марокканської міністерської комісії Ібн Рашд). Труднощі у взаєминах Іспанії з Марокко виникають через проблеми, пов'язані з анклавом Мелілья та Сеута, а також із Західною Сахарою; відіграє роль нелегальна міграція та наркотрафік (у 2022 р. доходи від наркаторгівлі в Іспанії становили 15,7 млн на день).

Важливо відзначити, що позитивні моменти, пов'язані з розв'язанням вищеописаних проблем у напрямку Магриба, трапилися після повернення Іспанії до традиційної ієрархії її зовнішньополітичних питань. Варто зауважити, що вибори 2004 р. привели не тільки до виведення військ з Іраку, але й до пом'якшення позиції щодо Марокко. Пом'якшення положення відбулося у зв'язку із Західною Сахарою (угода про передачу тимчасового контролю Марокко і Мавританії, яка відіграє свою роль і зараз, тут мала вплив політика іноземних інвесторів, найважливішим є Франція [16, с. 144]).

Європейський, північноамериканський та латиноамериканський вектори іспанської зовнішньої політики утворюють тріаду, в якій європейський вектор становить перший рівень значущості, північноамериканський та латиноамериканський вектори можна розмістити на другому. Разом з тим, цими трьома векторами у 21 ст. зовнішня політика Іспанії не вичерпується, у ній посилюється вплив ще чотирьох зовнішньополітичних векторів: середземноморського, африканського, азійсько-тихоокеанського та близькосхідного, кожен з яких заслуговує на окремий розгляд.

Середземноморський вектор зберігає свою значущість для Іспанії через те, що стабільність і процвітання цього регіону мають прямий вплив на стабільність і процвітання самої Іспанії в рамках ЄС, яка є частиною Середземномор'я, і на стабільність й процвітання Європейського союзу, в чому, як було зазначено раніше, вона також зацікавлена.

Для того, щоб бути лідером в своєму регіоні, як член ЄС, то відносини між Іспанією та середземноморськими країнами характеризуються не просто як добросусідські, але ще й як взаємозалежні, що не в останню чергу пов'язано з проблемою міграції, що загострилася в останні роки.

Зовнішньополітичний курс Іспанії на середземноморському напрямку включає і врегулювання регіональних конфліктів. Для цього вживаються заходи щодо зміцнення союзних зв'язків, покликаних підтримувати мирний розвиток регіону, пошук шляхів врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту, вирішення чинних територіальних суперечок, підтримку дій міжнародного співтовариства на чолі з ООН про вирішення конфліктів й миротворчості.

2.2. Сучасні зовнішньополітичні підходи Іспанії щодо розбудови європейської системи безпеки

Іспанія є однією з найбільших європейських країн — учасниць Організації Північноатлантичного договору (з 1982 р.), Європейських співтовариств/ЄС (з 1986 р.), а також ОБСЄ, ОЕСР та ООН. При реалізації зовнішньополітичного курсу королівство прагне активно використовувати можливості як євроатлантичних, так й глобальних (зокрема Ради Безпеки ООН) інститутів.

Іспанія глибоко інтегрована до Північноатлантичного альянсу. Так, у Мадриді розташований Центр з удосконалення техніки знешкодження вибухових пристроїв [21, с. 352] як результат політики Іспанії та її партнерів на теракти в Мадриді 2005 р. у Валенсії розташований штаб бригадного рівня сил швидкого реагування НАТО.

У військово-морській базі Rota були розгорнуті кораблі ВМС США, оснащені системою Aegis Combat System «Іджіс» й є морським компонентом інтегрованого угруповання ППО НАТО в Європі.

На думку західних експертів, «об'єднання коштів різних держав партнерів є ефективним способом створення нового захисного потенціалу Альянсу та забезпечить зрештою більш високий ступінь захищеності, ніж той, що може бути досягнутий самостійно окремою країною» на території Європи [21, с. 357].

Свій внесок у розвиток спільної системи ППО Іспанія, як вказує вітчизняний науковий дослідник О. Пошедін, забезпечує і участю: «в розробці та виробництві зенітно-ракетних комплексів наземного та морського базування, що мають здатність перехопити балістичні цілі на середніх і малих висотах»[29, с. 49].

У рамках діяльності профільних міжнародних структур (ООН, НАТО, ЄС) королівство брало активну участь у діяльності з миротворчості та підтримці миру. Королівські збройні сили брали участь у врегулюванні збройних конфліктів у Європі (Косово), Азії (Афганістан, Ірак, Сирія, Ліван), Африці (Малі). З метою стабілізації обстановки у цих регіонах ЗС країни тісно співпрацюють зі спеціальними службами та МЗС королівства. Паралельно Іспанія бере участь у військово-тренувальній діяльності НАТО, особливо його морському компоненті.

Зокрема, ВМС Іспанії на ротаційній основі надають кораблі до складу 2-ї постійної морської та 2-ї постійної контрмінної груп, що діють у Середземному (з 2004 р.) та Чорному (з 2008 р.) морях. Так, у травні 2018 р. ВМС Іспанії (представлені ракетним фрегатом «Вікторія») взяли участь у навчаннях «Морський щит – 2018» («Sea Shield 18») в акваторії Чорного моря (за участю України) [25, с. 72].

Як країна – учасниця євроатлантичних інститутів, Іспанія вибудовує свій військово-політичний курс під впливом складної комбінації внутрішніх та зовнішніх чинників, враховуючи геополітичні та економічні інтереси так званого колективного Заходу та його найбільш впливового актора на цей час – США.

Політика у сфері міжнародної безпеки спирається на наявну ресурсну базу, у тому числі її економічну складову, що стала вагомою. Так, виступаючи 15 березня 2017 р. у Конгресі, голова уряду Іспанії М. Рахой зазначив, що економіка країни є прикладом збалансованого та швидкого відновлення від світової фінансово-економічної кризи [22, с. 104]. Відповідно до опублікованого Міністерством економіки, промисловості та конкурентоспроможності Іспанії макроекономічного сценарію на 2018–2024 рр., зростання ВВП країни хоч й сповільниться, але продовжуватиме зростати (на 2,4% у 2019 р. та 2,3% у 2022 р.).

Спираючись на спектр загроз безпеки та аналіз стратегій Іспанії у цій сфері, фахівці виділяють такі пріоритети у цій галузі [63, с. 54]:

- підтримка обороноздатності держави та збройних сил на належному рівні;
- протидія широкому спектру загроз безпеці, у тому числі транснаціонального характеру (особливо нелегальної міграції, міжнародного тероризму та організованої злочинності);
- забезпечення безперервного доступу до джерел енергії та інших природних ресурсів, постачання яких залежать від закордонних контрагентів, а також захист інфраструктури держави, яка є основою життєзабезпечення Іспанії;
- просування питань роззброєння, контролю над озброєннями, нерозповсюдження зброї масового знищення;
- створення ефективної системи захисту інтересів громадян Іспанії на міжнародній арені [63, с. 55].

У 2013 р. було створено Раду з національної безпеки при голові уряду Іспанії, яка стала консультативним та координальним органом для всіх державних установ: «у їхній роботі зі знаходження адекватних відповідей викликам безпеки країни, що швидко змінюються» [54, с. 2]. З ухваленням закону № 36/2015 «Про національну безпеку» повноваження цього органу

були суттєво розширені у справі забезпечення безпеки у кіберсфері, світовому океані, а також у питаннях енергетики, економіки та фінансів.

Формально трансформація збройних сил Іспанії розпочалася у 2004 р. після несподіваної перемоги соціалістів, чому багато в чому сприяла спроба уряду Народної партії сфальшувати звинувачення у підготовці терористичного акту в Мадриді щодо ЕТА. Прем'єр-міністр Хосе Сапатеро підписав «Директиву національної оборони» 1/2004, згідно з якою збройним силам Іспанії слід було пройти реформу в контексті основних напрямів реформування армій країн ЄС (професіоналізація, скорочення збройних сил та реструктуризація). Директива залишалася основним документом національної оборони до моменту публікації Стратегії національної безпеки 2011 та 2013 рр., в основу яких було покладено ідею трьох принципів (трьох «D») – дипломатії, оборони та розвитку.

З ініціативи Директиви 2021 р. іспанська стратегічна концепція оборони повинна була: «базуватися, з одного боку, на підтримці спроможності національної оборони як стримувач чинника та посправжньому національної спроможності дати відповідь, а з іншого боку, на колективний захист та безпеку» [57, с. 7].

З моменту народження НАТО і, можливо, ще в епоху європейських відкриттів, євроатлантичний регіон був світовим центром стратегічного тяжіння. Те, що сталося в Європі, мало всеосяжний вплив на стратегічний розвиток і баланс в інших країнах. Однак сьогодні «трафік» між Індо-Тихоокеанським і Євроатлантичним регіонами — все ще є «вулицею з двостороннім рухом» — здається більш щільним у протилежному напрямку [72, с. 4.].

Попри те, що директива законодавчо розпочала новий етап процесу реформи іспанських збройних сил, багато організаційних ініціатив, запропонованих у цьому документі: «Ми повинні визначити ті зусилля, які Іспанія готова зробити для задоволення національних вимог, а також наші зобов'язання у сфері загальної безпеки та колективної оборони», – так і не

було реалізовано [57, с. 8]. Насамперед, це обумовлювалося фінансовою скрутою.

Так, якщо 2009 р. обсяг асигнувань на військові потреби становив 12,216 млрд дол., то 2014 р. – лише 9,434 млрд дол. Відповідно, брак фінансів, спричинений потраплянням Іспанії до «боргової ями», став потужною перешкодою на шляху проведення реорганізації збройних сил. Позитивна динаміка почала спостерігатися лише з 2015–2016 рр.: витрати почали зростати як в абсолютному (до 10,104 млрд дол.), так і відносному вимірі – зростання у 2014–2015 рр. становив 16%, у той час, як витрати на проведення економічних реформ та житлово-комунальні послуги знизилися на 4,9 та 5,9% відповідно [22, с. 106]. Це стало результатом успішного подолання країною світової економічної кризи.

Ведеться інтенсивна модернізація та закупівля озброєнь та військової техніки: так, у 2013 р. уряд Іспанії затвердив виділення додаткових бюджетних коштів на купівлю нової партії багатоцільових гелікоптерів ЕС-135. Крім того, у 2017–2018 рр. було отримано схвалення плану про будівництво п'яти нових фрегатів класу F-110 для військово-морського флоту, а також плану розробки багатоцільових колісних бронемашин МОВАГ «Пірання» в модифікації 8×8.

Разом з тим, розвиток ВПК Іспанії стикається з «традиційними» для середземноморських країн проблемами:

- одночасно з підвищенням витрат на закупівлі нового озброєння зростають і втрати від корупції;
- відсутність нормативно-правового регулювання або прийняття нелегітимних правових актів на державне оборонне замовлення та для забезпечення потреб збройних сил Іспанії [23, с. 118].

Частково ці проблеми вдалося вирішити до середини 2020-ого року внаслідок упорядкування структури державних закупівель та реформування шляхом централізації програмних відділень Міністерства оборони до єдиного органу управління.

2.3. Міграційні процеси в Європі і позиція Іспанії

Міжнародна міграція відіграє ключову роль в економічній, політичній та соціальній структурі багатьох регіонів світу. Як у країнах походження, так і в країнах призначення їхній вплив поширюється на різні сфери суспільного та приватного життя. Однак згодом помітно, що карта міжнародної міграції стала складнішою.

Згідно з визначенням Міжнародної організації з міграції (МОМ), заснованої в 1951 році, мігрантом є будь-яка особа, яка переміщується або вже перемістилася через міжнародний кордон або всередині держави та залишила місце свого звичайного проживання незалежно від юридичного статусу особи, добровільного чи недобровільного характеру переміщення, причин переміщення чи тривалості перебування. А в іспанській мові для позначення цього процесу є гарне слово «migración» [6, с. 216].

Іспанія має історію міграції, яка почалася ще в колоніальний період наприкінці 15 століття й тривала до 20 століття, коли багато іспанців були змушені шукати економічні рішення за кордоном через труднощі, що виникли після трирічної громадянської війни [6, с. 217]. Проте за всю історію становлення Королівства Іспанії проблема міграції не стояла так гостро, як зараз, оскільки раніше, одночасно з в'їздом людей у країну, етнічні іспанці покидали її межі. Таким чином, ні приріст, ні спад населення належним чином не виявлялися. Ситуація змінилася у другій половині минулого століття [24, с. 36].

Міграція населення – актуальна проблема сучасності, вивчення якої потребує розгляду безлічі аспектів. Європейські Країни, вирізняючись високим рівнем життя, є найбільш привабливим регіоном для іноземців із різних частин світу. Чималий інтерес у цьому питанні представляє Іспанія. У процесі історичного розвитку вона тривалий час була країною еміграції, що було з володіння великими колоніями.

Міграційна політика Іспанії протягом багатьох років зазнавала змін і доповнень, оскільки середземноморські країни Європи одними з перших зіткнулися з такою проблемою як збільшення потоку міграції, здебільшого нелегальних. Іспанії, як і Греції та Італії [49, с. 12], довелося терміново вживати заходів для забезпечення захисту та безпеки власних кордонів. Зростання міграційних потоків стало однією з найважливіших проблем не лише Іспанії, але ЄС загалом, спроби вирішення якої робляться в рамках європейської безпекової стратегії.

У першій половині 20 ст. значний відтік населення з Іспанії відзначався внаслідок двох світових воєн та Громадянської війни, яка була в 1936-1939 рр. [76, с. 52].

Але наприкінці 20 ст. ситуація кардинально змінилася, з 1990-х років Іспанія швидко почала перетворюватися на країну імміграції (1992 р. сальдо зовнішньої міграції стало позитивним) [66, с. 211]. Цьому сприяло падіння режиму диктатури Франка, проведення демократичних перетворень у країні, вступ до Європейського Союзу 1986 р., модернізація економіки та зростання потреби у дешевій робочій силі [28, с. 386].

Боротьба за робочі місця спровокувала зростання еміграції та зменшення припливу іммігрантів. З 2010 р. чисельність Іспанії почала зменшуватись шляхом відтоку населення з країни. З того часу держава почала лідирувати за кількістю емігрантів до ЄС. Такі динамічні зміни зумовлюють актуальність та значущість цього дослідження.

З кінця 19 століття і протягом більшої частини 20 століття Іспанія була країною з дуже активною еміграцією; проте останні десятиліття вона, навпаки, стала, переважно, одержувачем міграційних потоків із різних частин світу. За кілька років Королівство утвердилося у статусі реципієнта міграції, чому сприяв приплив вихідців із країн Латинської Америки, Африки та Європи. І минулого року, навіть попри обмеження, запроваджені у зв'язку з пандемією, країна посіла перше місце щодо прийняття нелегальних мігрантів по всій Європі.

Згідно з управлінням ООН у справах біженців, Королівство прийняло понад 40 тисяч мігрантів. Більша частина тих, хто прибув до Іспанії, є вихідцями з Магриба, в основному з Марокко, Алжиру, а також було багато громадян Малі та Сенегалу.

В еволюції іспанського законодавства про міграцію та інтеграцію іноземців можна умовно виділити чотири фази. До першої, безперечно, має бути віднесено прийняття Закону про права і свободи іноземців в Іспанії від 1 липня 1985 року та Закону про право на притулок та статус біженця від 26 березня 1984 року [76, с. 43].

Зауважимо, що ці закони були ухвалені до моменту вступу Іспанії до ЄС. Важливе значення практики Конституційного суду Іспанії у той період розкривається Рішенням №107 від 23 листопада 1984 року. Конституційний суд Іспанії ухвалив, що іноземці не отримують всього обсягу прав, передбачених Конституцією Іспанії для підданих королівства. При цьому права на життя, свободу та безпеку, а також заборона примусової праці поширюються на іноземців незалежно від їх правового статусу та тривалості перебування у країні. Усі інші права, особливо політичні та соціальні, на іноземців не поширюються [51, с. 97].

Друга фаза розвитку законодавчого регулювання міграції в Королівстві Іспанія пов'язана з прийняттям у 1990-х роках королівських декретів, у тому числі Королівського декрету 203/1995 від 10 лютого 1995 року та Королівського декрету 155/1996 від 2 лютого 1996 року.

Так, у вступній частині Закону про права та свободи іноземців в Іспанії 1996 року згадуються всі сфери міграційного регулювання, у тому числі порядок в'їзду в країну та виїзду з неї, видачі віз, квоти для іноземної робочої сили, посилення контролю у сфері надання права на притулок у порядку гармонізації загальноєвропейської політики та перші спроби відрегулювати інтеграцію іноземців, які тривалий час перебувають на території Королівства Іспанія, встановити контроль за потоками сімейної міграції [44, с. 37].

Кінець 20 століття знаменується початком третьої фази розвитку іспанського міграційного законодавства – набранням чинності новим Законом про іноземців (Ley de Extranjería), виданням Королівського декрету 864/2001 від 20 липня 2001 року та Королівського декрету 2393/004 2003 року. Також починаючи з 2000 року іспанське міграційне законодавство зазнавало змін у рамках єдиних директив ЄС, Пакту Ради Європи про міграцію та право на притулок від 16 жовтня 2008 року, рішень Європейського Суду з прав людини та Конституційного суду Іспанії щодо обсягу прав та свобод [52, с. 7].

Іспанія вважається однією з основних країн Європи, на межах якої зосереджено найбільшу кількість нелегальних мігрантів. Незаконне проникнення, як і раніше, створює проблеми в регіоні та зберігає свою актуальність у європейському порядку денному.

Ні для кого не секрет як згубно позначається нелегальна міграція на політиці та добробуті країни: йде зміцнення тіньового сектору економіки, підвищується ризик конфліктів на етнічному та релігійному ґрунті, відбувається погіршення криміногенної обставини, а незаконний в'їзд із країн Північної Африки перетворився на один із найпоширеніших маршрутів для нелегалів. Іспанія є країною первинного прийняття мігрантів, що прямують до Європи через Середземне море, безпосередньо через Гібралтарську протоку.

Однак, більш жорстка політика в'їзду в Європу створила попит, що зростає, на всі види підроблених документів, які могли б допомогти мігрантам проникнути в порушення законодавства. У Марокко розширився ринок підроблених віз та паспортів, свідоцтв про народження та шлюб, банківських рахунків. Незаконне ввезення мігрантів між Марокко та Іспанією є надзвичайно гнучким явищем, що постійно трансформується, — яке швидко реагує на соціальні та політичні зміни.

Згідно з доповіддю Міжнародної організації з міграції за 2020 рік, до кінця 2018 року найбільша кількість нелегальних мігрантів, які прибули до

Європи морським шляхом, скористалися «Західним середземноморським маршрутом», що веде до Іспанії. Число прибулих становило 59 тисяч мігрантів.

Проте проблема міграції з країн Африки через Середземне море вже котрий рік стоїть в Іспанії вкрай гостро. Її становище можна порівняти лише з такими ж приморськими країнами, як Греція та Італія, які стикалися з потужним напливом нелегальних мігрантів та біженців (переважно під час кризи на Близькому Сході). І, звісно, це вплинуло на зміну міграційної політики країни, оскільки, захищаючи власні кордони, Іспанське королівство оберігає і кордони Євросоюзу, що збільшує його відповідальність.

Законодавство щодо нелегалів, яке спочатку надавало їм безліч прав, з часом помітно посилилося. У період другої легіслатури Народної партії з 2000 по 2004 роки нелегали втратили право на допомогу в купівлі житла, здобутті освіти, на безоплатну юридичну допомогу, за винятком випадків, пов'язаних із висилкою або відмовою у в'їзній візі.

У новому «Законі про іноземців» 2015 року уряд Іспанії затвердив практику висилки затриманих без проведення законних процедур щодо тих, хто намагався подолати стіни Сеути та Мелільї.

Варто зазначити, що на момент міграційної кризи 2015 року та напливу біженців з країн арабського світу, Іспанія була однією з найбільш підготовлених до цього виклику завдяки своєму законодавству та досвіду прийняття мігрантів із країн Африки. Це була криза, яка посилилася несподіваним зростанням кількості мігрантів і особливо біженців, в основному з Сирії, а також з Афганістану, Іраку, Еритреї, Пакистану, Сомалі, які за вразливими та небезпечними маршрутами намагалися досягти європейської території та знайти там притулку. У той рік до відповідних служб країн ЄС було подано 1 257 030 прохань про надання міжнародного захисту, тоді як роком раніше – 562 680, а 2013 р. – 372 855.

Міграційні процеси надають дедалі помітніший вплив на економіку, політику, соціальну та культурну сфери, зачіпають зовнішньополітичні відносини, переплітаються з проблемами економічної відсталості та бідності.

В рамках сьогодення такі науковці, як Рут Хейлін та Анна Тріандафіліду, відзначають, що на рівні іспанського управління, Аналіз різних підходів показав, що працює успішна програма регуляризації даного питання й вона включає: чіткі критерії прийнятності; роль організацій громадянського суспільства у підтримці даного процесу; гнучкість у документах, необхідних для підтвердження місця проживання, роботи чи особи; надання «брандмауерів» і тимчасових дозволів [58, с. 10].

Наприклад, Міріам Тедескі та Юссі Яухіайнен, зазначають певні аспекти в даному питанні, а саме: «Етичні принципи спостереження за нелегальними мігрантами з певної позиції означають, що ми залежали від того, чим вони хотіли б поділитися з нами, і де вони хотіли, щоб ми з ними зустрілися. Це неминуче створювало певну упередженість етнографічних даних, адже ми зустрічали тих, хто хотів бути побаченим. Як і в усіх інших групах населення, серед мігрантів без документів є багато різних типів людей: чоловіки, жінки, діти, дорослі, люди похилого віку, неписьменні та ті, хто має вищу освіту» [60, с. 57].

2.4. Збройна агресія рф проти України у зовнішньополітичні стратегії Іспанії

Геополітичне положення Іспанії як перехрестя доріг «Європа – Африка», «Європа – Середземномор'я» та «Європа – Атлантика» визначило місце країни в міжнародній ієрархії як життєво важливого пункту, через який НАТО та США могли б реагувати у разі прямої загрози Західній Європі. Іспанія є однією з найбільших європейських країн – учасниць НАТО та ЄС. Її збройні сили є одними з найбільших у регіоні. Вона має досить

розвинений ВПК, здатний виробляти бойову техніку багатьох класів за своїми проєктами чи з іноземним ліцензіями.

Іспанський науковець, Гонсало Ескрібано в своїй статті [50] відзначає, що Іспанія є важливим гравцем в рамках російсько-української війни, адже роль Іспанії у вирішенні енергетичної кризи, спричиненої вторгненням Росії в Україну, привертає увагу Європи. Також, дослідник відзначає, що надання громадськості адекватної інформації та пояснень з огляду на серйозність ситуації та проблеми, що поставлені на мапі світу, є найкращим способом заохотити підтримку надзвичайних заходів, які необхідно вжити. Це особливо вірно, оскільки дані показують, що іспанська громадськість відкрита для допомоги Україні.

Іспанія - впливовий член ЄС та інших міжнародних структур, у зв'язку з чим співпраця з цією країною розглядається як одна з важливих умов європейської інтеграції України.

Цілями ділової місії було, по-перше, «привернути увагу іспанського бізнесу до українського ринку; пошук потенційних інвесторів у реконструкцію та технічне переоснащення діючих підприємств харчової та переробної промисловості, а також партнерів для створення спільних підприємств, які б займалися впровадженням в Україні сучасних технологій; ознайомлення з організацією виробництва харчових продуктів та застосуванням міжнародних технічних регламентів та стандартів, а також виробництвом та забезпеченням доступу на ринки розвинених країн» [3, с. 120], а по-друге, поглиблення ділових зв'язків з торгово-промисловими палатами Іспанії з метою підготовки спільних проєктів.

Чарльз Пауелл, Карлота Гарсія Енсина відзначають, що: «Минуло понад рік з початку російського вторгнення в Україну, і настав час поміркувати про потенціал змін у сприйнятті конфлікту в Іспанії в майбутньому. Як уже зазначалося, на початку війни в країні стався спонтанний спалах солідарності, коли сотні сімей запропонували прийняти біженців, які тікали від жахів війни. Нещодавно війна призвела до зростання

цін на електроенергію та харчові продукти, а також до підвищення рівня інфляції в цілому» [70, с.12].

Варто відзначити, що між Україною та Іспанією є низка угод та ряд напрямів співпраці. Наприклад, нормативним-правовим актом, який регулює україно-іспанські відносини є Угода про економічне та промислове співробітництво між Королівством Іспанія та Україною. Вона прийнята 7 жовтня 1996 року та згодом набрала чинності 12 квітня 2000 року.

Відповідно до даної Угоди Сторони мають наступні обов'язки:

- заохочувати двостороннє співробітництво на засадах рівноправності й взаємовигоди в галузях економіки й промисловості;
- сприяти розвитку економічного і промислового співробітництва між обома країнами з тим, щоб їх економічні відносини були інтенсивнішими й різноманітними;
- заохочувати й сприяти співробітництву між фізичними особами, фірмами й організаціями обох країн відповідно до їх чинних законодавств і положень [12].

У лютому 2019 р. на сайті Міністерства закордонних справ Іспанії опубліковано повідомлення на честь п'ятої річниці протестів Майдану, які міністерство охарактеризувало як: «події, що ознаменували не лише історію України, а і європейську історію», а також як символізують правову державу та демократію [49, с. 27]. У повідомленні Іспанія вшанувала пам'ять тих, хто загинув під час протестів, захищаючи свої права та свободи.

Що стосується анексії Криму, то Іспанія, як й всі демократичні держави, відреагувала на цю подію негативно, ставши однією з держав, яка приєдналася до антиросійської «санкційної» політики. На думку деяких іспанських експертів, у цій ситуації країна виступила не лише на захист принципів міжнародного права, принципу територіальної цілісності України, а й провела певні паралелі із власною внутрішньою політикою, а саме із каталонською та баскською проблемою [3, с. 134].

Військово-морські навчання НАТО See Breeze – 2020 проходили в акваторії Чорного моря 20-26 липня 2020 р. У них взяли участь вісім країн – Болгарія, Грузія, Норвегія, Румунія, Іспанія, Туреччина, Україна та США. Україна надала військовою та цивільну інфраструктуру чорноморського узбережжя, а США надали допомогу в техніці та обладнанні, а також забезпечили фінансування навчань, у яких брали участь 27 кораблів та 19 літаків та вертольотів.

Дослідження впливу російсько-української війни на міжнародну політику й військово-політичний курс провідних європейських країн заслуговує на найпильнішу увагу, оскільки геополітичне протистояння, що триває, за принципом «хто кого» негативно позначиться на житті громадян України й тут варто відзначити значний вклад, який зробила Іспанія для підтримки нашої держави.

Проект «Зміцнення системи охорони здоров'я та збереження життя (HEAL Ukraine)» створений для того, щоб покращити й зміцнити систему первинної медичної допомоги, задовольнити зростаючі у воєнний час потреби в наданні послуг, пов'язаних із покращенням психічного здоров'я громадян, відновити й посилити надання послуг у лікарнях, які мають обмежені можливості, підтримувати розвиток потенціалу ключових закладів охорони здоров'я. Початкове фінансування проекту включає кредит МБРР в розмірі 100 млн євро, який забезпечений гарантією уряду Іспанії, та грант Глобального фонду з фінансування програм для жінок, дітей та підлітків (GFF) у розмірі 10 млн дол. США. Очікується, що загальний обсяг фінансування проекту зросте до 500 млн дол. США, починаючи з гранту в 10 млн дол. США від Цільового фонду підтримки, відновлення, відбудови та реформування України (URTF) [49, с. 29].

Іспанські партнери надають Україні оборонну, політичну, енергетичну, гуманітарну допомогу, надали прихисток для майже 200 тисяч українців, також у 2023 році Іспанія завершить навчання десяти українських

екіпажів танків Leopard 2A4 і технічного персоналу, який проходить підготовку в Координаційному навчальному центрі Толедо у Сарагосі.

На зустрічі Контактної групи з оборони України (формат «Рамштайн») за участю понад 40 держав Іспанія підтвердила своє зобов'язання підтримувати Україну, надаючи їй озброєння, гуманітарну допомогу та навчаючи українських військовослужбовців. Найближчим часом Мадрид відправить Києву шість бойових танків Leopard 2A 4 після їхнього капітального ремонту, а пізніше ще чотири, повідомила міністр оборони країни Маргарита Роблес. 14 березня в Іспанії завершилося навчання 55 українських військовослужбовців, які керуватимуть цією технікою та обслуговуватимуть її. Окрім того, Україна отримає нову партію бронетранспортерів М-113 ТОА, додала Роблес.

Переваги подібної моделі українсько-іспанських відносин полягають в тому, що в цих рамках Україна зможе повністю зберегти свою стабільність, тому що вільна зона такої підтримки дозволяє вести автономну комерційну і споживчу зовнішню політику відноснонах. Цей шлях надасть нові сили українській економіці, сприятиме обміну технологіями і допоможе залученню інвестицій з Євросоюзу для розвитку економіки в цілому, створення робочих місць та поліпшення якості життя в Україні після завершення війни.

Підсумовуючи, наголосимо, що українсько-іспанські відносини мають досить пристойний політичний фасад. Розвиток різнопланової українсько-іспанської взаємодії дозволить підвищити ступінь взаємної довіри на всіх рівнях – від найвищої, політичної, до щоденної, пов'язаної зі спілкуванням між громадянами двох держав. Об'єктивно для цього є всі передумови та ресурси. З усім тим, обидві країни ще мають чимало попрацювати, щоб підняти планку двосторонніх відносин до рівня реального стратегічного партнерства, що спирається на згоду з цього питання основних політичних сил, що насамперед актуально для Іспанії.

Отже, стратегія зовнішньої політики Іспанії є повноцінним містким документом, що враховує різні фактори, умови та обставини сучасної міжнародної обстановки та можливі сценарії розвитку подій, за яких Іспанія має намір реалізувати новий зовнішньополітичний проєкт розвиненої демократичної держави, надійного та привабливого партнера, що має міжнародний авторитет та займає належну нішу в системі міжнародних відносин, що формується.

Роль проблем безпеки у зовнішній політиці Іспанії багато в чому залежала від тієї лінії, яку проводив той чи інший уряд, що знаходиться при владі. Розглянемо особливості цього курсу наприкінці 20 - початку 21 ст. Феліпе Гонсалес прийшов до влади в 1982 р. і його зовнішньополітична лінія у сфері політики безпеки в цілому зводилася до протистояння інтеграції в НАТО і підтримки єднання з європейським континентом, в рамках Європейського Союзу.

Політика сучасних європейських держав спрямована на формування міграційної політики, що сприяє легальній міграції та обмежує нелегальні переміщення осіб, на спрощення правил в'їзду на території держав — членів ЄС висококваліфікованих фахівців та науковців, на інтеграцію всіх мігрантів, які там проживають, а також на створення єдиного правового поля з врегулювання питань міграції, інтеграції та етнічного різноманіття. Водночас кожна з держав зосереджена на пошуку шляхів розв'язання власних внутрішніх проблем, пов'язаних з міграцією.

РОЗДІЛ 3

РЕГІОНАЛЬНІ ВИМІРИ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІСПАНІЇ

3.1. Середземноморський напрям у сучасній зовнішній політиці Іспанії

Іспанське королівство – у минулому колоніальна держава, яка відкрила європейцям Новий Світ, вона існувала як периферійна держава на міжнародному просторі. Величезна імперія, яка на початку Нового часу домінувала в Європі, проклала шляхи на морських просторах, утвердилася в Америці, Азії та Африці, і нарешті, сама стала експансійним об'єктом сильніших держав і полем битви між антагоністичними світовими гравцями. Статус держави став змінюватися після смерті диктатора Ф. Франка (листопад 1975 р.) та переходу іспанського суспільства на шлях демократії та соціально-економічних трансформацій.

Формування нового міжнародного середовища та сплеск регіональних процесів у зв'язку з децентралізацією світової системи викликав теоретичний інтерес до сутності самих регіонів, їх взаємодій на міжнародній арені та їх статусу [71, с. 21]. Стало зрозуміло, що для слабких держав регіональні процеси за алгоритмом Західної Європи загрожують зменшенням їх ролі в регіоні. З іншого боку, ці процеси дозволяють брати участь у розв'язанні ключових питань та сприяють контрольованій інтеграції регіону у світову економіку.

У такій ситуації зберігається небезпека впливу регіональних груп на процеси розвитку регіону та формування норм, обов'язкових для всіх регіональних учасників. Проте, регіональні проєкти, найчастіше вигідніші для держав, тому вони, побоюючись залишитися поза динамікою процесів регіоналізації, прагнуть участі в них. Зростання числа інтеграційних блоків наприкінці 20 – на початку 21 ст. привів до виникнення терміну – «новий регіоналізм». Відмінними ознаками цього поняття є відкритість для участі

та широке поле можливостей для регіональної взаємодії. «Новий регіоналізм», по суті, демонструє єдність підходів до ролі регіонів у міжнародних відносинах.

Регіональні системи, своєю чергу, мають тенденцію до поступового переходу від економічної до політичної кооперації. Також системи можуть набувати транснаціонального характеру, коли до взаємодії вступають макрорегіони, які, своєю чергу, формуються навколо регіонального лідера.

Процеси формування регіональних об'єднань мають різну динаміку, супроводжуються сегментацією і навіть накопиченням конфліктної статистики. Кількісні та якісні зміни, що відбуваються в регіональних процесах, вимагають нового теоретичного осмислення і прогнозування. Регіоналізм змінив уявлення про глобалізацію й однополярний світ. Відбуваються процеси зміни сучасної системи міжнародних відносин, трансформація структури глобального політичного світопорядку та складання нових центрів глобальної економіки та політики. Формується багаторівнева ієрархічна структура системи міжнародних відносин, що базується на взаємодії регіональних систем, що виступають центрами сили і забезпечуючи, тим самим, формування поліцентричної системи міжнародних відносин.

Одним із головних дипломатичних векторів Мадрида став регіон Середземномор'я. Цей курс був дуже результативним, оскільки іспанському транснаціональному капіталу вдалося пробратися на ринки північноафриканських і близькосхідних держав і зафіксуватися там, як сировинна база енергетичного сектора Іспанії. Саме з цими країнами пов'язана найбільша дипломатична ініціатива уряду ІСРП – «Альянс цивілізацій», яка стала складовою руху до культурно-цивілізаційної сумісності сучасного світоустрою. У геополітичному значенні, Мадрид прагнув до того, щоб Іспанія не була на першій лінії оборони Європи проти радикальних представників ісламу й жертвою зіткнень, що стрясають мусульманський світ.

У переліку списку «критично важливих» для Королівства Іспанія територій на початку 21 ст. увійшла Африка на південь від Сахари. Держави Екваторіальна Гвінея, Нігерія та Південна Африка, отримали статус вагомих торгово-економічних партнерів і сприяли різноманітності зовнішніх зв'язків і розширенню сировинної бази економіки Іспанії. Саме цю мету переслідував Мадрид, підтримуючи африканські країни та сприяючи їм усунення соціальних проблем. Ця допомога була успішною в період другої легіслатури (2008–2011 рр.) уряду Хосе Луїса Родрігеса Сапатеро, коли підтримка бідним країнам мала характер довгострокової стратегії.

Середземноморський вектор зовнішньої політики Іспанії реалізується на двох рівнях і має на увазі:

- а) розвиток двосторонніх зв'язків із кожною державою окремо;
- б) взаємодія з ними через багатосторонні формати [34, с. 10] — як через структури Європейського Союзу, так і шляхом участі Іспанії в ініціативах регіонального співробітництва (Союз для Середземномор'я, «Діалог 5+5», ОБСЄ, ОЕСР.).

Найбільш значущий для Іспанії Союз для Середземномор'я — створена 13 липня 2008 р. асоціація, яка об'єднує 42 країни із загальною чисельністю 750 млн. осіб. Вона була запропонована президентом Франції Н. Саркозі для країн, що мають вихід до Середземного моря, однак саме Іспанія наполягла на тому, щоб одним з учасників асоціації став увесь Європейський союз. В Іспанії ж у Барселоні було підписано Барселонську декларацію з основною заявленою метою перетворити Середземномор'я на мирний, стабільний та безпечний регіон шляхом активізації політичного діалогу та створення нових можливостей у галузі економічного та культурного співробітництва. У Барселоні регулярно проходять наради міністрів закордонних справ країн-учасниць спілки, на останній з яких учасники затвердили «Дорожню карту» на найближчі роки, виділивши як пріоритети сприяння інклюзивному зростанню, програми для молоді та

жінок, підтримання регіональної стабільності та стимулювання регіональної інтеграції [37, с. 36].

В Іспанії до регіонів-учасників програми співробітництва у середземноморському басейні відносяться: Каталонія, Валенсія, Мурсія, Андалусія, Балеарські острови, автономні міста Сеута та Мелілья.

Партнерів програми об'єднує насамперед соціально-економічний контекст, а саме:

- гетерогенність середземноморських країн щодо економічних, географічних та культурних критеріїв;
- центральне становище у світовому морському шляху;
- багаті природні ресурси та культурна спадщина (значущі, але вразливі у зв'язку з демографічними, економічними та іншими проблемами);
- прагнення до розвитку та підтримки інновацій;
- енергетична незалежність та можливість розширення використання відновлюваних джерел енергії [26, с. 279].

На період 2014—2025 років бюджет програми планувався у розмірі 209 млн євро та розподілявся таким чином: на соціально-економічний розвиток та зближення територій відводиться 40% фінансування; забезпечення екологічної стійкості у регіоні — 30 %; на поліпшення умов та потенціалу для мобільності людей, товарів та капіталу – 10 %; на зміцнення культурного діалогу та підвищення якості управління на місцевому рівні - 20% від загального бюджету [20, с. 74].

Успішність застосування програми доводять значущі реалізовані проекти в галузі соціально-економічного та культурного розвитку, а також у сфері охорони навколишнього середовища та сталого зростання територій.

Так, одним із найцікавіших проектів є проект «МЕЕТ: Середземноморський досвід екотуризму» (Mediterranean Experience of Eco-Tourism, МЕЕТ). Проект був розрахований на період 2014-2025 років і заснований на зростанні популярності екологічного туризму останнім

часом, відзначеному Всесвітньою туристичною організацією (World Tourism Organization).

Середземноморський регіон відкриває великі можливості та має великий потенціал у цій галузі. Багата різноманітність ландшафтів та екосистем разом з унікальною соціально-економічною та культурною мозаїкою забезпечують відповідні умови для розвитку екотуризму.

Проект спрямований на диверсифікацію туристичної пропозиції та розвиток цілорічного туризму в середземноморському регіоні та має у своєму розпорядженні бюджет близько 5 млн євро. Учасниками проекту є регіони Іспанії, Італії, Франції та партнери з Єгипту, Йорданії та Лівану, у тому числі автономна спільнота Каталонія та Андалусійський центр середземноморського співробітництва (Іспанія), регіон Лаціо (Італія), Королівське товариство охорони природи (Амман, Йорданія), заповідник «аль-Шуф» (Ліван).

Очікується, що в результаті реалізації проекту буде досягнуто згоди про кооперацію у розвитку екотуризму серед 90 національних парків регіону, а також відповідних організацій, залучених у туристичній сфері. Крім того, на підставі 20 пілотних проектів планується розробити каталог комплексних туристичних маршрутів, доступних у регіоні. Учасники програми також мають намір організувати 6 туристичних кластерів, що включають підприємства малого та середнього бізнесу, для розвитку та просування екотуризму на світовому рівні.

Кооперація Іспанії та Португалії з країнами Північноафриканського та Близькосхідного регіонів відбувається у рамках багаторічної Програми транскордонного співробітництва у середземноморському басейні (Mediterranean Sea Basin Programme), яка дозволяє реалізовувати спільні проекти з такими країнами, як Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Палесті .

Програма була запущена у 2007 році і зараз переживає друге покоління.

Основними цілями програми є створення в прикордонних територіях економічно успішних, стабільних та безпечних зон, а також прагнення запобігти виникненню бар'єрів між розширеним Європейського Союзу та сусідніми країнами [26, с. 227].

Пріоритетними для реалізації програми вважаються:

- малі території, що розташовані в прикордонних областях (вони беруть участь у проєктах двостороннього та багатостороннього співробітництва);
- великі регіони, які мають вихід до Середземного моря (вони є партнерами в ініціативах багатосторонньої кооперації) [49, с. 13].

Іспанія належить до групи країн первинного приймання мігрантів, які намагаються досягти території ЄС через басейни Середземного моря та Атлантики. Це передбачає, що на цю країну лягає «основна частина функцій прикордонного контролю, реалізованого державами – членами ЄС» [49, с. 13]. За фактом такий підхід, багато в чому логічний, привів до невідповідного навантаження й відповідальності держав середземноморської берегової лінії. Зростання політичної нестабільності в країнах Північної Африки та державах на південь від Сахари призвело до вибухового загострення проблем охорони морських кордонів ЄС.

Процес реалізації співробітництва з питань розвитку в іспано-середземноморському регіоні є сьогодні доволі актуальним, а також незалежно визначено особливості середземноморського регіону та характеристики та еволюцію концепції людської мобільності. Насправді ці елементи тісно пов'язані один з одним і є вирішальними для змін, що відбуваються в громадянському суспільстві середземноморських країн, частково завдяки важливості, яку вони відіграють в управлінні природною та культурною спадщиною [65, с. 11].

Ситуація посилювалася тим, що в Середземноморському регіоні сформувалися стійкі маршрути нелегального трафіку, що знаходилися під контролем злочинних угруповань. Іберійська країна залучена до Західного середземноморського маршруту, який став продовженням Західного

африканського міграційного шляху. На нього орієнтовані, як правило, вихідці з країн Гвінейської затоки та Атлантичного узбережжя. Більшість мігрантів, що пересувалися в цьому географічному ареалі, були націлені на Канарські острови і намагалися перетнути континентальну територію берегом, уникаючи пустелі. До цього потоку додавалися мігранти з Марокко, які прагнули іспанські анклави Сеута і Мелільяю.

3.2. Ібероамериканський вектор зовнішньої політики Іспанії

Щодо зовнішнього аспекту Національних інтересів Іспанії, то вони спрямовані насамперед на розвиток та підтримку дипломатичних, торговельно-економічних та дружніх відносин з низкою держав, серед яких особлива увага приділяється країнам Латинської Америки, включає іспаномовні та португаломовні країни Латинської Америки та Європи. Інтереси Іспанії в Латинській Америці мають історичний характер. Протягом багатьох століть практично всі країни латиноамериканського регіону перебували у колоніальній залежності від Іспанії. Однак, розпад Іспанської колоніальної імперії не призвів до повного розриву економічних, політичних, культурних і релігійних зв'язків між Іспанією та її екс-колоніями, до того, ці фактори визначили в подальшому характер їх взаємовідносин, і дозволили офіційному Мадриду протягом тривалого часу впливати на політичні, соціальні та економічні процеси, що відбуваються в латиноамериканському регіоні [49, с. 14]. Процес деколонізації і наступні за ним перипетії вплинули на роль і значущість Іспанії на світовій арені. На відміну від метрополії, яка переживала не найкращі часи, Латинська Америка, навпаки, набирала обертів.

Займаючись виключно своїми внутрішніми проблемами та не беручи участі у міжнародних конфліктах, країнам Латинської Америки вдалося зміцнити інтеграційні об'єднання, налагодити торговельно-економічні та політичні відносини з такими країнами як Китай, Іран, що, без сумніву, позначилося на економічному розвитку регіону в цілому [2, с. 71].

Повернення Іспанії до активної участі у міжнародних процесах відбувається після падіння режиму Франка та здійснення успішного переходу від тотальної диктатури до демократії. Основним завданням нового уряду стає реанімація системи багатопартійності, а також виведення країни з багаторічної ізоляції, в якій вона перебувала внаслідок низки політичних та економічних факторів.

Саме в цей же час Іспанія приймає курс на зближення з латиноамериканськими державами, включивши регіон до списку своїх найважливіших національних інтересів. Визнавши право народів Латинської Америки на вільне самовизначення і свободу політичного вибору, Іспанія тим самим визнала втрату політичного впливу на регіон, проте зробила ставку на розвиток та зміцнення економічних відносин та зв'язків [39, с. 188]. Це з необхідністю розвивати свою економіку у вигляді виходу нові ринки збуту товарів та послуг, шукати нові іноземні інвестиції і прискорити темпи зростання економічного розвитку.

Крім того, зміцнення позицій Іспанії в регіоні дає їй можливість виступати як медіатор у міжрегіональному співробітництві між Латинською Америкою та Європейським Союзом, а це, своєю чергою, добродійно впливає на авторитет країни на міжнародній арені.

1991 року з'являється нове міжрегіональне об'єднання Ібероамериканське товариство націй. Дане товариство стало майданчиком для більш тісного діалогу між країнами Іберійського півострова (Іспанія, Португалія та Андорра) й Латинською Америкою, де окрім питань внутрішньої організації та розвитку самого об'єднання та його інституціоналізації, обговорюється широке коло різних питань в галузі освіти й культури, міжнародного права, розвитку, залагодження політичних розбіжностей, інтеграції та співробітництва, демократії.

За словами вченого, Х.К. Перейра, Ібероамериканське товариство націй довгий час залишалося одним з найголовніших інструментів реалізації зовнішньої політики Мадрида і лобіювання своїх інтересів у Латинській Америці.

Ідея об'єднати іберійські та латиноамериканські держави в єдиний політичний та економічний блок, задіявши фактори культурно-мовної та історичної спільності, своїм корінням сягає в історію. У постфранкістський період переведення такого роду планів у практичну площину обговорювалося в керівних сферах Іспанії вже в другій половині 70-х років минулого століття, тобто, на самому початку демократичного транзиту.

Але об'єктивний аналіз тодішньої ситуації в Латинській Америці, де в низці випадків при владі знаходилися військові режими (включаючи такі одіозні, як піночетівський в Чилі і стрес-нерівський в Парагваї), змусив Мадрид відкласти ці плани до кращих часів.

Торговий оборот Іспанії з країнами Латинської Америки на початку 21 століття помітно зріс, що супроводжувалося зміцненням двосторонніх зв'язків і в цілому вписувалося в тренд розвороту світової спільноти у бік багатополарності [49, с.16]. Створення єдиного трансатлантичного простору, фактично макрорегіону, постає через формувальну силу нового поліцентричного світопорядку.

Іспанський уряд бачить в інтеграційних процесах й мультилатералізм, - найкращу відповідь на події, що відбуваються у світі, і виступає за зміцнення економічних, політичних і комерційних процесів зі своїми екс-колоніями й створення міжнародних інтеграційних об'єднань. Серед найвдаліших можна назвати Союз південноамериканських націй, Загальний ринок країн Південної Америки.

Крім того, Іспанія з цікавістю спостерігає за виникненням у регіоні нових імпульсів інтеграційного характеру Спільнота держав Латинської Америки та Карибського басейну, Андська спільнота націй, Карибська спільнота, Тихоокеанський Альянс [49, с. 20].

Іспанські дослідники відзначають, що в умовах глобалізації, що стала на рубежі тисячоліть детермінантом світового розвитку, Іспанія та країни Латинської Америки вступили в період значних економічних та соціально-політичних трансформацій, які набули системного характеру та надали відчутний вплив, як на внутрішній розвиток цих держав, так і на їх становище у швидко мінливому світі [49, с. 2].

Роль Іспанії в Латинській Америці посилюється зважаючи на її участь у діяльності різних латиноамериканських спільнот як спостерігач, наприклад, в Організації американських держав, Латиноамериканської асоціації інтеграції, Центральньоамериканської інтеграційної системи. Крім того, роль Іспанії істотна в тому, що стосується діяльності фінансових інститутів, таких як Міжамериканський банк розвитку, куди вона щорічно вносить 1,9% статутного капіталу банку [2, с. 9].

Підсумавуючи, можна підкреслити вкотре, що протягом тривалого часу Латинська Америка залишається у пріоритеті у зовнішньополітичній діяльності Іспанії. Виходячи з цього, вона намагається підтримати дружні стосунки з усіма країнами регіону, незалежно від ступеня політичної близькості.

Іспанія внесла значний внесок у встановлення демократичного режиму в країнах Латинської Америки та зміцнення мирних процесів у регіоні. Вона надає Латинській Америці допомогу у боротьбі з новими викликами та загрозами. Іспанія вважає за необхідне не тільки встановлення співпраці з країнами Латинської Америки, створення інститутів та сприяння вдосконаленню політичного потенціалу регіону, а й підтримання проведення ефективних реформ, які стимулювали б економічне зростання і справедливий перерозподіл багатств. На сьогодні Іспанія бере участь у 8 програмах з викорінення нерівності та поліпшення економічної ситуації в регіоні [49, с. 27].

3.3. Близький Схід у сучасній зовнішній політиці Іспанії

Країни Піренейського півострова, Іспанія та Португалія, виявляють високу зацікавленість у міжнародному партнерстві та регіональному співробітництві та є активними учасниками програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів, а також проєктів щодо покращення довкілля, підвищення мобільності товарів, послуг та фахівців

та встановлення культурного діалогу державами Північної Африки та Близького Сходу.

Щодо самостійної активності автономних спільнот Іспанії у встановленні зовнішньополітичних зв'язків з країнами Близького Сходу та Північної Африки, варто відзначити діяльність Каталонського регіону. Генералітет Каталонії активно співпрацює з арабськими країнами та територіями Середземноморського регіону: Ліваном, Марокко, Тунісом, Західною Сахарою та Палестинською автономією. Зокрема, Каталонія сприяє реалізації фінансованої Європейським союзом програми «Масар» (MASAR) у Лівані, спрямованої на зміцнення стійкості місцевих муніципалітетів та розв'язання проблем переміщеного населення в Лівані. Співпраця з Марокко має більш соціальну спрямованість і пов'язана із захистом дитинства, боротьбою з дискримінацією та формуванням солідарної економіки [62, с. 407].

Але, як один із найсерйозніших викликів безпеки автори Національної стратегії розглядають приєднання громадян Іспанії до терористичних угруповань на Близькому Сході [42, с. 56].

У рамках першого напрямку в політиці Іспанії простежуються проарабські позиції. Іспанія виступає за встановлення справедливого міцного світу в регіоні Близького Сходу, для чого вважає за необхідне звільнення Ізраїлем окупованих ним після 1967 р. арабських територій, визнання права палестинського народу на самовизначення. Така позиція природним чином користувалася підтримкою арабських країн. В основу врегулювання регіонального конфлікту Іспанія пропонує поміщати принципи міжнародного права, повагу до прав усіх держав регіону. Примітний у цьому плані той факт, що дипломатичні відносини між Ізраїлем та Іспанією були встановлені в січні 1986 р.

Мадрид був обраний місцем проведення Міжнародної конференції з Близького Сходу, коли після закінчення війни в Затоці (1991 р.) активізувалися міжнародні зусилля щодо врегулювання багаторічного

арабсько-ізраїльського конфлікту [69, с. 43]. 30 жовтня 1991 р. в Мадриді з ініціативи іспанського уряду відкрилася конференція з близькосхідного мирного врегулювання. Конференцією були запущені два паралельні процеси — багатосторонній і двосторонній [12, с. 270]. По суті, Мадрид став майданчиком, представницьким форумом, на якому всі учасники процесу могли висловитися і обговорити спірні питання, оскільки конференція не мала права нав'язувати будь-які рішення або формати врегулювання, або блокувати угоди сторін.

Особливою проблемною точкою є територіальна суперечка з Марокко, яка впливає регіональну політику. Все це змушує іспанський уряд вважати південні іспанські території найбільш уразливими перед реальними й потенційними загрозами безпеці. Схід являє собою загрозу, в першу чергу, терористичну, а Південь є потенційним фактором політичної та економічної дестабілізації всього регіону.

Тим часом події на Близькому Сході та Півночі Африки показали, що Іспанії як члену Євросоюзу, доведеться координувати свою регіональну політику із загальноєвропейською, — які не обов'язково збігаються зі специфічними інтересами Мадрида в регіоні Магриба. Іспанія взяла участь у діях міжнародної коаліції в Лівії, надавши військові бази, техніку та персонал. Мадрид підтримує зв'язки з лівійською опозицією. Все це за задумом Іспанії повинно допомогти не допустити такого розвитку ситуації, яка зажадала б від неї збройного втручання у справи регіону, що стало б загрозою національній безпеці Іспанії — «м'якої» безпеки держави та її громадян. У конкретних умовах постфранкістської Іспанії виникла потреба переходу від спрощеного уявлення про зовнішню військову загрозу як єдиного можливого замаху на безпеку країни до свідомості множинності викликів і загроз у сучасному світі. Це вимагало від Мадрида розробки принципово нової концепції національної безпеки та оборони та політики її практичної реалізації.

Політична еліта держави мала активну дипломатичну позицію щодо розв'язання питань мирного врегулювання конфліктів на Близькому Сході й виходить з того, що цей процес базується на резолюціях 242 і 338 РБ ООН, принципах Мадридської конференції (1991) з близькосхідного обміну на всьому східному врегулюванні. Мадрид виступав за максимальну підтримку світового товариства з формування Палестинської національної автономії. Іспанське королівство вважається одним із найбільш послідовних прихильників повноправного залучення Європейського Союзу до переговорного процесу близькосхідного врегулювання. Результатом здійснення цього питання стало призначення на посаду спеціального представника ЄС на Близькому Сході громадянина Іспанії М. А. Моратіноса в 1996 р.

В останні роки у зв'язку зі зростаючою атомізацією суспільства, що проявляється на всіх рівнях, широкого поширення набули атаки так званих «самотніх вовків» — терористів, що апелюють до ідей того чи іншого угруповання, але необов'язково безпосередньо з нею пов'язаних. Відповідно змінюється співвідношення найбільш уживаних методів вчинення терактів. За відсутності можливості спертися на спільників, операції, що вимагають складної організації, активного використання вогнепальної зброї та вибухових речовин, видаються скрутними. Проте очевидними стають переваги так званої *car-ramming* — тактики наїзду на пішоходів за допомогою транспортного засобу, що потребує мінімального досвіду та підготовки [15, с. 34]. При цьому перед спецслужбами постає практично нездійсненне завдання: запобігти нічим не маркованому теракту, в якому не залучений заборонені або обмежені в обігу інструменти. Так, 2016-2017 рр. для Європи стали періодом так званого автомобільного джихаду 17 серпня 2017 р. у натовп на пішохідній вулиці у Барселоні в'їхав фургон, загинули 13 людей, постраждали понад сто. Потім у каталонському Камбрільсі невідомі здійснили наїзд на пішоходів, внаслідок чого постраждали семеро людей.

Відповідальність за обидва теракти взяла на себе Ісламська держава, але виконавці були громадянами ЄС переважно марокканського походження.

Також, Іспанія є членом Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей й має статус спостерігача або співробітника в наступних регіональних органах: Карибська група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Caribbean Financial Action Task Force, CFATF), Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей у Латинській Америці (Grupo de Acción Financiera de Latinoamérica, GAFILAT), Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей на Близькому Сході та Північній Африці (англ. Middle East and North Africa Financial Action Task Force, MENAFATF) [57, с. 76].

Отже, у наші дні регіоналізм представляється як нестабільний процес, зумовлений різними і часом досить суперечливими мотивами. У контексті глобальної регіоналізації регіоноутворюючими мотивами виступають різні фактори (економічні, історичні, соціокультурні, демографічні, інформаційні). Більшість регіональних об'єднань виникли, перш за все, як результат економічної кооперації, так і Європейське об'єднання вугілля й сталі, — трансформувалося спочатку в Європейське економічна співтовариство, а потім до Європейського союзу.

Своєю чергою економічна інтеграція Іспанії зазвичай розглядається як процес освіти на рівні національних економічних систем своєрідного єдиного комплексу. Зазначимо, що єдиної думки щодо питання про кількість її етапів серед дослідників немає.

Політична інтеграція має свої специфічні організаційні та інституційні форми. Проте процес політичної інтеграції має межу, яким виступає потенційна загроза втрати національного суверенітету держав-учасниць інтеграції.

Одним із пріоритетних напрямів зовнішньої політики ІСРП були відносини із західноєвропейськими країнами, зокрема з European Economic

Community. Курс на західноєвропейську інтеграцію у зовнішній політиці поєднувався з розвитком традиційних зв'язків із країнами Латинської Америки та арабського світу. Встановленню дружніх зв'язків із країнами «третього світу» сприяла позиція уряду соціалістів щодо проблем врегулювання конфліктів на Близькому Сході та Центральній Америці. Особливе місце у відносинах з країнами, що розвиваються, уряд Гонсалеса відводило зв'язкам з країнами Північної Африки.

Щодо констант у зовнішній політиці Іспанії в постфранкістське тридцятиліття, то аналіз основних напрямів її зовнішньополітичної діяльності з середини 1970-х років дотепер підтверджує, що вони незмінні. До них можна віднести як відносини Іспанії з ЄС та НАТО, так і регіональні напрями: Іспанія та США, Іспанія та Латинська Америка, Іспанія та Середземномор'я, Іспанія та Близький Схід, Іспанія та Східна Європа. Однак питома вага цих напрямів та їх важливість у загальній системі пріоритетів зовнішньої політики Іспанії піддаються змінам.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети та сформульованих завдань можна зробити наступні висновки:

1. Сучасна зовнішня політика Іспанії ґрунтується на традиційній лінії зовнішньої політики, що користується підтримкою більшості політичних сил країни, яку заведено називати консенсусом з основних питань зовнішньої політики.

З урахуванням все більш складного і багатовимірного характеру сучасних міжнародних відносин, Іспанія прагне виступати в якості активного члена міжнародного співтовариства, одночасно зміцнюють традиційні зовнішньополітичні зв'язки та розширюючи сферу своїх геополітичних інтересів. Усвідомленням взаємозалежності внутрішньої та зовнішньої політики, тобто залежності внутрішнього добробуту нації від зміцнення економіко-культурних позицій Іспанії у світі.

Преамбула Конституції Іспанії проголошує бажання «співпрацювати у зміцненні мирних відносин та кооперації з усіма країнами світу». Сьогодні Іспанія розвиває кілька напрямів співробітництва: з Європою (з ЄС), Ібероамериканський вектор розвитку країни Середземномор'я.

За останні п'ять років організація зовнішньої політики як у структурному, технічному, так і стратегічному відношенні отримала стимул подальшого розвитку. З прийняттям основних документів в галузі зовнішньої політики, оборони та національної безпеки іспанська зовнішня політика має придбати якісно новий характер.

2. Історіографія та джерельна база дослідження покаже нам, що формування сучасного етапу зовнішньополітичної діяльності Королівства Іспанії відбувалося під час керівництва урядом ІСРП Гонсалеса, а також наступного правління Народної партії на чолі з Х.М. Аснар. Саме тоді, в Іспанії завершився процес утворення інститутів парламентської монархії, країна значилася у багатьох європейських та євроатлантичних соціально-

економічних та військово-політичних інститутах, стала повноправним та активним членом політичної та військової структури НАТО.

Парламент Іспанії 1 червня 2018 р. ухвалив перший в історії країни вотум недовіри, внесений на розгляд секретарем ІСРП Педро Санчесом у зв'язку з корупційною справою «Гуртель».

Вже 2 червня останній склав присягу як голову уряду. Як зазначає виборча програма Соціалістичної партії, стратегія Іспанії на найближчі роки будуватиметься навколо «зовнішньої політики, спрямованої на людей».

3. Не менш активну участь у Євросоюзі сьогодні бере Іспанія, членом якої вона стала з 1 січня 1986 р. Для виконання рекомендацій щодо подальшої інтеграції до європейських структур було прийнято рішення продовжити модернізацію та вирівнювання диспропорцій у розвитку економіки. У результаті всі 17 автономій країни отримали законну можливість відкривати свої представництва у Брюсселі. У міру інтеграції Іспанії до ЄС та делегування значної частини суверенітету дедалі актуальнішою стала тема розширення участі автономних спільнот у комунітарній політиці країни. Таким чином, частково було розв'язано внутрішньополітичну проблему прямого виходу іспанських автономій на загальноєвропейські структури та посилено баланс взаємовпливу центру та автономій на зовнішню політику Іспанії.

Прийняте ЄС навесні 1998 р. рішення про входження Іспанії до першої групи країн Економічного та валютного союзу було сприйнято кабінетом міністрів як його успіх. 1 січня 1999 р. Іспанія увійшла до групи країн — засновників єдиної європейської валюти. Таким чином уряд вирішив завдання адаптації національної економіки до євро. 1 січня 2002 р. Іспанія перейшла на готівковий євро. У рамках Європейського Союзу для Іспанії важливо розв'язати проблеми безпеки. Серед основних викликів іспанської безпеки сьогодні стоять проблеми нелегальної імміграції із держав Середземномор'я (нечленів ЄС), а також питання протидії

тероризму. Все це знайшло відображення в ініціативах Іспанії в рамках Барселонського процесу і формуванні її зовнішньої політики.

4. Сучасна регіональна діяльність Іспанського королівства з підтримки стабільності Європейського континенту зосереджена у трьох напрямках: європейському, атлантичному та середземноморському. Перша група вбирається в політику щодо Європейського Союзу, при цьому окремо виділяється Східна Європа. До другої групи входять відносини з НАТО та США щодо підтримки безпеки та стабільності в Європі. Третя група зосереджується переважно навколо відносин із північноафриканськими державами.

Національна концепція безпеки Іспанії відображає причини, через які політика стабілізації європейського регіону виходить за його територіальні кордони й пояснює, як вона відбивається на внутрішній безпеці Іспанського Королівства. Насамперед вона виходить зі становища, що в глобалізованому світі взаємозалежність відстежується не лише в економічному, а й у політичному аспекті, з яким безпосередньо пов'язана проблема безпеки. Так, збройний конфлікт у територіально далекій країні, може негативно вплинути на обставини в усьому регіоні. До дестабілізаційних причин можна буде віднести переміщення біженців, розвиток злочинності, наркотрафіку, незаконного розповсюдження зброї.

5. Неконтрольовані міграційні потоки. Вплив масової імміграції може вплинути на розвиток соціальної конфліктності, зростання гетто, економічної експлуатації чи дестабілізації деяких виробничих секторів. Запобіганням цим проблемам мають займатися адміністрація, соціальні організації та приватний сектор шляхом розвитку якісних імміграційних політик та політики із соціальної інтеграції. Крім того, ці організації повинні одночасно зміцнити співпрацю з країнами джерелами імміграції та транзитними країнами з питань контролю та спостереження за кордонами та боротьбою з нелегальними мережами з перевезення людей. Політична нестабільність у регіоні може завдати шкоди інтересам Іспанії, так, а тому

важливим аспектом є конструктивна співпраця, що включає спільні зусилля щодо протидії міжнародній злочинності, наркотрафіку та тероризму.

Таким чином, найгострішими проблемами тут, серед іншого, є поширення тероризму та нелегальної масової міграції. Головними партнерами Іспанії у розв'язанні цих проблем є Алжир та Марокко. З ними було підписано відповідні угоди, а також започатковано спеціальні програми з обміну досвідом, інформацією з цих питань.

6. На нашу думку, розвиток партнерських відносин із Україною стане вдалим кроком на шляху нашої держави до завершення євроінтеграційного процесу. Привабливість полягає в тому, що Україна займає вигідне стратегічне становище, а також є частиною європейської системи безпеки. Все це змушує говорити про постійну діяльність центру координації дій щодо підтримки стабільності в Україні.

7. Новим напрямом участі Іспанії в політиці Альянсу і ЄС стали її контакти, що активізувалися, з країнами Середземномор'я. Прикладом цього є Барселонський процес, де Іспанія стала призвідником і активним учасником переговорів з державами регіону. Середземноморська політика Іспанії в ці роки стала відігравати все більш значну роль у Європейському співтоваристві в цілому. Тим самим традиційний середземноморський напрямок зовнішньої політики Іспанії вийшов на міждержавний рівень. Керівні іспанські кола виступали за те, щоб складні проблеми Середземномор'я розглядалися, зокрема, у контексті питань безпеки як у цьому регіоні, так і в усій Європі.

Іспанська сторона стала організатором великих міжнародних заходів, присвячених вивченню та виробленню необхідних заходів щодо покращення обставин у Середземномор'ї. Ті труднощі, з якими довелося зіткнутися в рамках цієї співпраці, пов'язані з історичними об'єктивними причинами. Насамперед це питання неоднорідності та мозаїчності самого Середземноморського регіону, економічного та політичного розвитку країн — учасниць цього процесу. Мета керівництва Іспанії — надати додаткового

імпульсу так званій Євросередземноморській співпраці з метою зміцнення національних позицій у Південному та Південно-Східному Середземномор'ї, ініціюючи проведення самітів країн-учасниць у рамках Барселонського процесу.

8. Особливим напрямом зовнішньої політики Іспанії є Латинська Америка. Протягом тривалого часу цей регіон залишається у пріоритетно зовнішньополітичній діяльності іспанської влади. Виходячи з цього, Іспанія намагається підтримати дружні відносини з усіма країнами регіону, незалежно від рівня політичної близькості. Уряд М. Рахоя продовжив курс соціалістів по модернізації сучасних підходів до формулювання концептуальних основ зовнішньої політики. Ще межі 20-21 ст. відбулися істотні зміни внутрішньої структури центрального апарату МЗС та його закордонних установ. Структура центрального апарату іспанського МЗС та його закордонних установ істотно змінилася, в ній з'явилися нові елементи та органи.

Латинська Америка з урахуванням перебування у регіоні нових центрів впливу є значним партнером Іспанії. Однак це не знімає гостроти проблеми прибуття в королівство нелегальних мігрантів із країн Південної Америки – насамперед Колумбії, Еквадору, Домініканської Республіки. Ця проблема ускладнює труднощі боротьби з біженцями, які прибувають до Іспанії з нестабільних держав Магриба.

Таким чином, пріоритетними напрямками зовнішньополітичного курсу країни залишаються подальша євроінтеграція, латиноамериканський і середземноморський регіон, а також атлантичний напрям. Традиційно ІСРП привносить у зовнішню політику соціальний напрямок, розв'язувати проблеми міграції, наркотрафіку, тероризму за допомогою інструментів «м'якої сили», підтримуючи проекти щодо розвитку країн Африки, Азії та Латинської Америки. Оцінюючи роль Іспанії як країни регіонального масштабу, ІСРП навала перевагу вектора на євроінтеграцію, а також на

розвиток латиноамериканських міжнародних об'єднань. Вітчизняними фахівцями наголошується, що національні інтереси змінюються постійно.

9. Близький Схід та Північна Африка. Ці регіони є де-факто одними з основних продуцентів загроз безпеці Іспанії. Різке зростання конфліктогенності на Близькому Сході — згідно зі Стокгольмським інститутом дослідження проблем миру, у 2016 р. на території семи з 16 держав регіону велися бойові дії – потребує підвищення ефективності системи охорони для протяжного узбережжя королівства Іспанії. При цьому королівство прагне не втратити своєї історично значущої ролі сполучної ланки між Європою та арабським світом.

Чинники, які визначають зовнішню політику Іспанії:

- внутрішньополітичний чинник (зміна напрямів зовнішньополітичної діяльності Іспанії відбувалася через зміну політичних діячів, які керували країною);
- зовнішньополітичний фактор (Іспанія є членом Європейського Союзу);
- національний фактор (більшість корінних жителів не вважають себе іспанцями, вони визначають свою національну приналежність до регіонів, де виникають націоналістичні настрої, наприклад, у Каталонії чи Країні Басків);
- економічний чинник (має величезний потенціал для розвитку різних галузей економіки);
- культурний чинник (Іспанська мова традиційно виступає, як супутній і одночасно обов'язковий фактор націоналістичного руху. Мова виступає як культурно-політична цінність, елемент національної самосвідомості);
- етнічний фактор (міграція);
- історичний чинник (традиційні інтереси тих країнах, які були колоніями);
- ресурсний чинник (Іспанія виділяється різноманітністю природних ресурсів).

Підходи уряду закладають етичні основи зовнішньої політики й розширюють сферу міжнародної діяльності Іспанії. Крім питань безпеки, оборони, захисту національних інтересів, політичного, економічного та культурного співробітництва, до пріоритетів зовнішньої політики тепер належать захист прав людини, верховенство демократії, боротьба з бідністю, голодом, нерівністю, мирне співіснування, питання міграції, співпраця з метою розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапова В.І. Політичні відносини між Іспанією та США у постбіполярний період // Молодий вчений. 2020. № 3 (79). С. 304- 308
2. Ареналь К. Зовнішня політика Іспанії в Латинській Америці. Мадрид: Complutense, 1994. 187 с.
3. Балабан Р. В. Україна – не Іспанія. Акценти соціально-політичного порівняння // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2014. Вип. 2. С. 120-135.
4. Бойко Н. І. «Іспанське питання» на Потсдамській конференції та в Організації Об'єднаних націй // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Історія. 2016. Вип. 24. С. 259-265.
5. Бойко Н. Зовнішня політика франкістської Іспанії у роки другої світової війни: історіографія питання // Історичні і політологічні дослідження. 2017. № 2. С. 98-110.
6. Ватаманюк А. В. Кількісна характеристика біженців з африканських країн в Іспанії // Молодий вчений. 2020. № 8(2). С. 215-218.
7. Вдовенко В. М. Політика нейтралітету і позаблоковості в сучасній архітектурі європейської безпеки: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Вдовенко Вікторія Миколаївна; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К. 2006. 22 с.
8. Вітман К. М. Сецесія Каталонії як невдала спроба дезінтеграції Іспанії // Актуальні проблеми політики. 2017. Вип. 60. С. 95-105
9. Годлєвська В. Ю. Конституція Іспанії 1978 року та її значення для зміцнення сил демократії // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Історія. 2005. Вип. 9. С. 389-395.

10. Годлевська В. Ю. Демократизація Іспанії: розв'язання національно-регіональної проблеми // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Історія. 2007. Вип. 12. С. 268-272.
11. Гончар Б. М. Геостратегічний "порядок денний" для НАТО: точка зору З.Бжезинського // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Історія. 2011. Вип. 101. С. 11-13.
12. Договір про дружбу і співробітництво між Україною та Королівством Іспанія. Міжнародний договір від 9 лютого 1994 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>. (дата звернення: 13.02.23)
13. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002). Навч. Посібник. Вінниця: Фоліант. 2003. 560 с.
14. Іваницька О. Зовнішня політика країн Західної Європи та Північної Америки у постбіполярний період (1990-і – 2000-і роки). К.: Слово, 2012. 720 с.
15. Казакова О. М. Форми та методи державної пропаганди в Іспанії за часів режиму Ф. Франко // Гілея: науковий вісник. 2020. Вип. 158(1). С. 31-35
16. Карпо В. Л., Нечаєва-Юрійчук Н. В. Інформаційна складова дезінтеграційних процесів в Іспанії та у Великій Британії: порівняльні аспекти // Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент. 2019. Т. 7. С. 142-154.
17. Курілов Ю. Ю. Децентралізація влади в Іспанії: самоврядування, регіоналізація та податки // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2018. Т. 29(68), № 5. С. 120-129
18. Литовченко К. Г. Трансформація лівого флангу політичного спектру в Іспанії: стрімкий зліт Подемос // Гілея: науковий вісник. 2018. Вип. 134. С. 392-395.

19. Манжола В. А. Нейтралітет та позаблоковість у європейській системі міжнародних відносин: монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2007. 168 с.
20. Мартинов А. Спільна зовнішня та оборонна політика Європейського Союзу (90-ті р. ХХ ст. – 10-ті р. ХХІ ст.). Погляд з України. К.: Інститут історії України НАН України, 2009. 262 с.
21. Мателешко Ю. П. Культурно-гуманітарні засоби «м'якої сили» Європейського Союзу // Європейські інтеграційні процеси у ХХІ столітті: ключові тенденції, основні виклики та нові можливості: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26-27 березня 2018 р.). Київ: Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції, 2018. С. 350-358.
22. Матлай Л. Іспанія в Європейському Союзі (1986-2016 рр.) // Емінак. 2017. № 3(2). С. 103-107.
23. Матлай Л. С. Європейська інтеграція та європеїзація Іспанії: історичний, політичний та дипломатичний досвід (1977–2017 рр.). //Політикус. 2017. Вип. 4. С. 117-120
24. Матлай Л. Дипломатична служба Іспанії у новому тисячолітті //Humanitarian vision. 2017. Vol. 3, Num. 1. С. 31-36.
25. Матлай Л. С. Іспанський зовнішньополітичний менталітет // Гілея: науковий вісник. 2018. Вип. 138(3). С. 71-74.
26. Матлай Л. С. Членство Іспанії в Організації Об'єднаних Націй (1955-2015 рр.) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2015. Вип. 42. С. 279–282.
27. Наливайко Д. В. Основні вектори зовнішньої політики Іспанії // ХХІІІ Міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Політ. Сучасні проблеми науки». 2023. URL: <https://ino.nau.edu.ua/hhiii-mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferentsiya-zdobuvachiv-vysshoi-osvity-i-molodyh-uchenih-polit-suchasni-problemy-nauku/> (дата звернення: 13.02.23)

28. Павлишена Ю. В. Джерела про характер, особливості та типологію внутрішньополітичної діяльності іспанського франкістського режиму (1939 – 1975 рр.) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. 2005. Вип. 9. С. 385-389
29. Пошедін О. І. Нове життя Спільної політики безпеки та оборони Європейського Союзу: орієнтири для України. Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України // Серія: Державне управління. 2017. № 2. С. 48-54.
30. Седляр Ю., Наливайко Д. В. Латинська Америка у зовнішній політиці Іспанії // Матеріали XVI міжнародної науково-технічної конференції «AVIA-2023». К.: НАУ, 2023. URL: <https://conference.nau.edu.ua/index.php/AVIA/AVIA2023/paper/view/9767/781>
1 (дата звернення: 17.04.23)
31. Толстов С. Досвід і практика національного примирення в Іспанії //Європейські історичні студії. 2016. № 5. С. 124-143
32. Ціватий В. Г. Європейська модель дипломатії та національні особливості дипломатичних служб Іспанії, Італії та Франції доби раннього Нового часу (XVI-XVIII ст.) // Проблеми всесвітньої історії. 2017. № 2. С. 66-79.
33. Федорова К. О. Зовнішня політика Іспанії на початку XXI століття. Warszawa:«Diamond trading tour», 2014. 100 с.
34. Федорова К. О. Альтернативні виміри зовнішньої політики Іспанії в умовах розвитку поліцентричних процесів // Science - od teorii do praktyki. Sopot: Diamond trading tour. 2013. P. 8-12.
35. Федорова К. О. Аналіз змін зовнішньополітичного курсу Іспанії в 2004 році // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. 2011. №2 (44). С. 734-741.

36. Федорова К. О. Аналіз кризового становища між автономними співтовариствами Іспанії на сучасному етапі // Gdan'sk: Diamond trading tour. 2012. P. 72-81.
37. Федорова К. О. Виклики національній безпеці Іспанії в Малі: Війна релігій або релігія війни? // Perspektywy rozwoju badań naukowych w 21 wieku. Szczecin: Diamond trading tour. 2013. P. 36-42.
38. Федорова К. О. Вплив сучасної кризи на національну безпеку Іспанії // Дослідження світової політики: Зб. наук. праць. 2013. №3 (64). С. 222-228.
39. Федорова К. О. Всесвітній Альянс цивілізацій в соціальних, культурних, економічних та геополітичних вимірах // Дослідження міжнародної економіки. 2012. №4 (73). С. 187-198.
40. Actas del Congreso Internacional 1995 // База даних «Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes». URL: <https://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/el-exilio-literario-espanol-de-1939-actas-del-primer-congreso-internacional-bellaterra-27-de-noviembre-1-de-diciembre-de-1995-volumen-1--0/html/> (дата звернення: 17.02.23)
41. Acuerdo sobre Privilegios e Inmunidades entre el Estado de España y la Comunidad Iberoamericana de 12 de febrero de 2002 // База даних «Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado». URL: [https://www.boe.es/eli/es/ai/2002/02/21/\(1\)](https://www.boe.es/eli/es/ai/2002/02/21/(1)) (дата звернення: 13.02.23)
42. Annan K. Interventions: A Life in War and Peace. New York: Penguin Press, 2012. 512 p.
43. Arenal C. del. Política exterior de España hacia Iberoamérica. Madrid, Editorial Complutense, 1994. 299 p
44. Arostegui J., Bahamonde A., Molinero C., Otero L. E., Ysas P. Historia de España siglo XX — 1939–1996. Madrid: Catedra, 2003. 515 p.
45. Coord. J. C. Pereira Castañares La política exterior de España (1800–2003): historia, condicionantes y escenarios. Barcelona: Ariel, 2009. 607 p.

46. Garcia D. Cantalapiedra, Pacheco Pardo R. Contemporary Spanish Foreign Policy. London; New York: Routledge, 2014. 200 p.
47. García M. La diplomacia pública estadounidense y la modernización de la educación en España // Revista História da Educação, 2022. v. 26. URL: file:///Users/daria/Downloads/LA_DIPLOMACIA_PUBLICA_ESTADOUNIDENSE_Y_LA_MODERNIZ.pdf (дата звернення: 23.02.23)
48. V Cumbre Iberoamericana de Jefes de Estado y de Gobierno Declaración de Bariloche San Carlos de Bariloche (Argentina) 16 y 17 de octubre de 1995 // База даних «Programa ibermedia». URL: https://www.programaibermedia.com/wp-content/uploads/2017/11/1995_DECLARACION_BARILOCHE.pdf (дата звернення: 23.02.23)
49. Del Campo S. Intereses nacionales de España // Cuenta y razón. 2022. №114. P. 12-29.
50. Escribano G., Urbasos I. Why Latin America matters to the EU on energy: diversification, transition partners and new value chains // Elcano Royal Institute. 2023. URL: <https://media.realinstitutoelcano.org/wp-content/uploads/2023/03/why-latin-america-matters-to-the-eu-on-energy.-diversification-transition-partners-and-new-value-chains-elcano-royal-institute.pdf> (дата звернення: 13.02.23)
51. Escribano G. Ten ways Spain can contribute to increase European energy autonomy from Russia // Elcano Royal Institute. 2022. URL: <https://media.realinstitutoelcano.org/wp-content/uploads/2022/04/ari30-2022-escribano-ten-ways-spain-can-contribute-to-increase-european-energy-autonomy-from-russia.pdf> (дата звернення: 16.02.23)
52. España en Europa 2004–2008 // «Publicaciones Monograficas». 2008. № 4. P. 1–23.
53. Estrategia Española de Seguridad. Madrid: Gobierno de España, 2011. 86 p.
54. Estrategia de Seguridad Nacional. Madrid: Gobierno de España, 2013. 58 p.

55. Field B. *Democracy and Institutional Development: Spain in Comparative Theoretical Perspective*. London: Palgrave Macmillan, 2009. 256 p.
56. Foreign action strategy 2021-2024 // База даних «Executive summary 2021-2024 foreign action strategy». URL: https://www.lamoncloa.gob.es/consejodeministros/resumenes/Documents/2021/270421-foreign_action_strategy_2021-2024.pdf (дата звернення: 13.02.23)
57. Helwig N. *The New EU Foreign Policy Architecture. Reviewing the first two years of the EEAS*. Brussels: Centre for European Policy Studies, 2022. 80 p.
58. Heylin R., Triandafyllidou A. *Regularizations of migrants without status in Europe: Scope, impact and lessons learned* // Toronto Metropolitan University. POLICY BRIEF. 2023. URL: https://www.torontomu.ca/content/dam/cerc-migration/Policy/CERCMigration_PolicyBrief_11_FEB2023.pdf (дата звернення: 01.03.23)
59. Hite K. *Politics and the Art of Commemoration: Memorials to struggle in Latin America and Spain*. London: Routledge, 2013. 260 p.
60. Jauhiainen J., Tedeschi M. *Conducting Research About Undocumented Migrants* // IMISCOE Research Series, 2021. P. 33–60.
61. Marin J. M., Molinero C., Ysas P. *Historia politica de España 1939– 2000*. Madrid: Edicion Istmo, S. A., 2001. 511 p.
62. Muslimova E. O. *Cooperation between Regions of Spain with Countries of Middle East and North Africa in 1978—2022* // Scientific dialogue. 2023. № 12(3). P. 398-413
63. Molina I. *Hacia una renovación estratégica de la política exterior española*. Madrid, 2014. 150 p.
64. Molina I., Martín N. *La crisis catalana y la influencia de España en Bruselas*. Real Instituto Elcano. 2019. 15 p.
65. Montanari A. *The Euro-Mediterranean region: human mobility and sustainable development* // OpenEdition Journals. 2021. URL: <https://journals.openedition.org/belgeo/49993> (дата звернення: 13.02.23)

66. Tusell J., Avilés J., Pardo R. La política exterior de España en el siglo XX. Madrid: Biblioteca Nueva, 2000. 574 p.
67. Pando J. Un Rey para la esperanza: la España humanitaria de Alfonso XIII en la Gran Guerra. Madrid: Temas de Hoy, 2002. 611 p.
68. Política exterior de España y Relaciones con América Latina. Iberoamericanidad, Europeización y Atlantismo en la política exterior española. Madrid: Fundación Carolina, 2011. 590 p.
69. Ponce Marrero F. J. Canarias en la Gran Guerra, 1914–1918: estrategia y diplomacia (un estudio sobre la política exterior de España). Las Palmas: Cabildo de Gran Canaria, 2006. 436 p.
70. Powell C., Encina C. Spanish responses to Russia's invasion of Ukraine. // Elcano Royal Institute. 2023. URL: <https://media.realinstitutoelcano.org/wp-content/uploads/2023/03/spanish-responses-to-russias-invasion-of-ukraine-elcano-royal-institute.pdf> (дата звернення: 27.02.23)
71. Robles Muñoz C. La política exterior de España. En 2 vol. Vol. 1: Una política mediterránea, occidental y de paz (1899–1905). Madrid: CSIC, 2006. 366 p.
72. Simón L., Zandee D. The Global Gateway: it's not the money, it's the strategy // Elcano Royal Institute. 2022. URL: <https://media.realinstitutoelcano.org/wp-content/uploads/2022/02/ari10-2022-simon-zandee-towards-greater-european-responsibility-in-security-and-defence-a-spanish-dutch-view.pdf> (дата звернення: 13.02.23)
73. Smith S., Dunne T. Foreign Policy: Theories, Actors, Cases // Oxford: Oxford University Press, 2008. P. 17-23.
74. Tratado de Asunción // База даних «Parlamento mercosur». URL: https://www.parlamentomercosur.org/innovaportal/file/15511/1/tratado_de_asuncion.pdf (дата звернення: 19.02.23)
75. Thomas D. Actorness and Effectiveness in EU Foreign Policy // Paper prepared for Presentation at the UACES 40-th Annual Conference. Bruges. 2010. P. 5-6.

76. Valdivielso del Real R. La carrera diplomática en España: evolución de cuerpo de elite, 1939-1990. Tesis doctoral, Universidad Complutense de Madrid, 1993. 543 p

77. Valiente C. Gender Politics and Society in Spain. London: Routledge, 2012. 252 p.